

Malmö högskola

Läroarutbildningen

Lärande och samhälle

Historia med kulturanalys 30 hp

Datum för slutseminarium: 2013- 08-27

Examinator: Thomas Småberg

Handledare: Irene Andersson

C- Uppsats

” För deras eget bästa” - en historisk
innehållsanalys om hur LO-tidskriften
Fackföreningsrörelsen framställde invandrare i Sverige
1966-68

"For their own good" - a historical content analysis of how LO magazine *Union movement* produced immigrants in Sweden 1966-68

Caroline Maar

Sammanfattning

Sverige idag är inte ett Sverige som för över 40 år sen. Skillnaderna är stora, inte minst landets befolkning. Vid en återblick på hur LO- tidskriften *Fackföreningsrörelsen* mellan åren 1966- 68 hade för syn på invandring har jag funnit stora skillnader på hur en sådan stor organisation som LO och det den står för har ändrat inställning under åren. En del av det som stod i tidskriften på 1960- talet hade orsakat ramaskri i medierna idag. Jag har i mitt arbete valt att undersöka vilken syn på invandring som LO- tidskriften *Fackföreningsrörelsen* hade under införandet av den nya invandringspolitiken som infördes 1967- 68 och som hade till syfte att reglera invandringen. I mitt arbete har jag med hjälp av kvalitativ innehållsanalys gått igenom tidskriftens utgåvor mellan åren 1966- 68, och sedan med hjälp av litteratur som behandlar mina frågeställningar analyserat och kommit fram till resultat. Jag har bland annat funnit att tidskriften framställde invandringen och invandrarna som ett problem och att de hävdade att det var för deras eget bästa som en reglering av invandringen skulle införas. Under min undersökta period skedde stora samhällsförändringar med socialdemokraterna vid makten. Möjligtvis är det dessa revolutionerande samhällsförändringar som LO inte vill riskera att förlora på grund av allt för stor invandring.

Nyckelord: anpassning, arbetskraft, etnicitet, fackföreningsrörelsen, invandrare, invandring, svenskar

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	6
1.2. Syfte och frågeställning.....	7
2. Bakgrund.....	8
2.1. Arbetskraftsinvandringen till Sverige under 1960- talet.....	8
2.2. LO om arbetskraftsinvandringen och bildandet av en ny svensk invandringspolitik 1967/68.....	10
2.3. Lo om invandrare i Sverige	13
2.4. Socialdemokratin och den svenska fackföreningsrörelsen	15
3. Tidigare forskning.....	17
4. Etnicitet.....	22
4.1 Etnicitet inom fackföreningsrörelsen.....	22
5. Metod.....	26
5.1. Kvalitativ innehållsanalys som metod.....	26
5.2. Tidskriften Fackföreningsrörelsen.....	29
6. Analys och resultat.....	31
6.1 Anpassning till det svenska samhället.....	31
6.2. ”Svenskar” och invandrare.....	40
6.3. ”Invandrarproblemen”	41
7. Diskussion	52
8. Käll- och litteraturförteckning	55

1. Inledning

- Är du inte med i facket? På många arbetsplatser idag så höjs säkerligen ögonbryn då folk förklarar att de inte är anslutna till en facklig organisation. Fastän det inte är obligatoriskt att vara medlem i ett fackförbund, är det ändå en självklarhet för många, facket kan hjälpa medlemmen vid exempelvis eventuella problem på arbetsplatsen. Den svenska fackföreningsrörelsen har en lång och stark historia, större än i många andra länder. Då människan har en förmåga att ibland inte ifrågasätta det som ligger en nära, samt det som skett i en tid som redan flutit förbi, kan det vara intressant att undersöka ifall fackföreningsrörelsen alltid värnat om arbetarens bästa? Och har det gällt alla arbetare, oavsett bakgrund?

I det mångkulturella samhälle som vi i Sverige lever idag, så kan det säkerligen för många vara svårt att minnas tillbaka till en tid där landets befolkning bestod av bara etniskt svenskar. Sverige har under hela 1900- talet blivit ett nytt hemland för många utländskt födda. Det verkar dock först ha varit i mitten av århundradet som det uppstod en hätsk debatt om huruvida invandringen till Sverige skulle fortsätta eller stoppas. Arbetskraftsinvandringen till Sverige, som en stor del av detta arbete handlar om, hade börjat redan på 1940- talet, men var som störst under 1950-talet och början på 1960- talet. Då den inhemska befolkningen inte var tillräckligt stor nog för att tillgodose den bland annat växande industrisektorn så var det nödvändigt att arbetskraften i landet kompletterades med utländsk. Inom den svenska fackföreningsrörelsen, med LO i spetsen då de flesta industriarbetare var anslutna till något av organisationens förbund, så väckte den invandrade arbetskraften starka reaktioner. I den fackliga LO- tidskriften *Fackföreningsrörelsen* fördes många starka reaktioner fram av skribenter som många gånger även var ledande aktiva i organisationen. Inställningen till invandrare var på många sätt olik den bild som LO idag vill framställa, nu mer än 40 år senare.

I en tidigare B- uppsats som jag skrivit inom historieämnet, så undersökte jag hur fyra ungerska flyktingar upplevde att de kom att behandlas av LO. Jag genomförde fyra intervjuer, där två av intervjuerna var med män som hade kommit till Sverige under perioden när den ungerska revolten ägde rum 1956, och två intervjuer var med kvinnor som hade kommit till Sverige runt perioden 1986- 87. I uppsatsen kom jag fram till att de ungerska flyktingarna upplevde att

kom att behandlas bra av LO, då det gick demokratiskt och rättvist till när det gällde löneförhandlingar, kollektivavtal och eventuella problem på arbetsplatsen. Men då fackliga representanter på arbetsplatsen valdes var de nästan uteslutande under många år svenskfödda medelålders män. Jag blev under arbetet med B- uppsatsen nyfiken på att närmre undersöka vilken inställning till invandring som LO hade, och valde då att i denna C- uppsats studera den diskussion om invandring som pågick i en facklig tidskrift under mitten av 1960- talet när en reglering av invandringen till Sverige ägde rum.

I denna uppsats har jag av personligt intresse valt att med hjälp av kvalitativ innehållsanalys undersöka vilken syn på invandring som LO- tidskriften *Fackföreningsrörelsen* hade under införandet av den nya reglerade invandringspolitiken 1967-68.

1.2.Syfte och frågeställning

Den svenska fackföreningsrörelsen har ett starkt fäste i Sverige, då facket av tradition har hjälpt arbetaren vid eventuella problem på arbetsplatsen. Då arbetskraftsinvandringen till Sverige pågick under 1940-, 50- och 60- talet så var fackföreningsrörelsen oerhört aktiva till att ta ställning till vilken syn man hade på denna invandring. Detta blev tydligt i diskussionen före och efter införandet av en ny reglerad invandringspolitik som trädde i kraft 1967- 68 och som reglerade arbetskraftsinvandringen. I den fackliga LO- tidskriften *Fackföreningsrörelsen* fördes under dessa år en intressant diskussion om både invandringen i stort, samt om invandrarna. Därför har jag som syfte i denna uppsats att undersöka vilken bild av invandringen som LO- tidskriften *Fackföreningsrörelsen* förde fram.

Min frågeställning blir utifrån detta:

1. Hur framställde LO:s tidskriften *Fackföreningsrörelsen* invandrare i Sverige under utformandet av den nya svenska invandringspolitiken 1967-68?

2. Bakgrund

2.1. Arbetskraftsinvandringen till Sverige under 1960- talet

I *Från arbetskraftsimport till flyktinginvandring* så beskriver författarna Christer Lundh och Rolf Ohlsson hur invandringen till Sverige har ändrat karaktär under främst de senaste 60 åren. De beskriver hur det på slutet av 1940- talet började formas en omfattande organiserad överföring av utländsk arbetskraft till Sverige, där arbetarna främst var italienska, sudettyska och västtyska yrkesarbetare samt ungerska lantarbetare. Under 1950- talet kom ett annat system för den organiserade kollektiva överföringen av arbetskraft att tillämpas men vid mitten av 1950- talet kom den organiserade invandringen att successivt minska.¹ Arbetskraftsbristen i Sverige var fortfarande ett stort problem vid mitten av 1960- talet och en invandrarvänlig politik kom att förespråkas för att gynna en ökad invandring till landet. Lundh och Ohlsson menar konkurrensen om arbetskraften i Europa hade ökat under denna tidsperiod och förutom de spontana flyttningsrörelserna blev ökade satsningar på organiserad rekrytering av invandrad arbetskraft nödvändiga.

Christer Lundh förklarar i *Invandringen till Sverige* att det sedan andra världskriget hade funnits en oro inom fackföreningsrörelsen:

”För att den invandrade arbetskraften skulle underbjuda den inhemska, och man hade framhållit vikten av att invandrarna blev fackligt organiserade och hade arbetsvillkor i enlighet med kollektivavtalens bestämmelser. På lokal nivå hade det även förekommit rent främlingsfientliga yttringar. Men på central nivå i fackföreningsrörelsen var man trots detta solidarisk med regeringens strävan att genom invandring möta den stora efterfrågan på arbetskraft”.²

Lundh och Ohlsson hävdar i *Från arbetskraftsimport till flyktinginvandring* att vid mitten av 1960- talet ”började det inom fackföreningsrörelsen växa fram ett motstånd mot den fria

¹ Lundh Christer & Ohlsson Rolf (1999), *Från arbetskraftsimport till flyktinginvandring*, Stockholm: SNS Förlag, s. 59- 64

² Lundh Christer (2010), *Invandringen till Sverige*, Stockholm: SNS Förlag, s. 29

arbetskraftsinvandringens politik och man ifrågasatte om fortsatt arbetskraftsinvandring verkligen var nödvändig på grund av arbetskraftsbrist. Varför inte i stället utnyttja inhemska arbetskraftsreserver som gifta kvinnor, äldre och handikappade?”³ Författarna menar vidare att den fria utomnordiska turistinvandringen på grund av sin omfattning och struktur ansågs ge upphov till problem och därför borde regleras. Fackföreningsrörelsen förklarade sin inställning med att invandrarna exploaterades av vissa arbetsgivare och rekryterades till svenska låglönebranscher som hotell- restaurangbranschen och tekoindustrin. Man menade även att invandrarna var missgynnade på bostadsmarknaden och att invandringen hotade att motverka den ekonomiska strukturomvandlingen. Det framhölls även att då arbetskraftsinvandringen gjorde så att billig arbetskraft kom att ställas till förfogande medverkade det till otidsenliga och ineffektiva företagsförhållanden.

Lundh och Ohlsson beskriver också hur fackföreningsrörelsen menade att en alltför omfattande och fri arbetskraftsinvandring som styrdes av efterfrågan på arbetskraft kunde skapa stora problem för samhället. För stora koncentrationer av invandrare till en och samma fabrik eller ort skulle skapa svårigheter för det svenska samhället med att erbjuda rimlig bostadsstandard och social service. Författarna för även fram hur slutligen fackföreningsrörelsen menade:

”att en fortsatt stor och fri arbetskraftsinvandring skulle skapa motsättningar mellan svenskar och utlänningar i arbetsliv och i samhälle. Svenskarna kunde uppleva invandrare som konkurrenter om arbetstillfällen och bostäder och invandringens lönedämpande effekt kunde av svenskarna vändas mot invandrarna. Ett stort problem för fackföreningarna var att utlänningar i betydligt mindre grad än svenskar organiserade sig fackligt”.⁴

De människor som utgjorde den utländska arbetskraften i Sverige under 1960- talet var främst finländare, balter, tyskar, italienare, ungrare, jugoslaver, greker och turkar.⁵

³ Lundh & Ohlsson (1999), s. 65

⁴ Ibid, s. 65

⁵ Lundh & Ohlsson (1999), s. 66

2.2. LO om arbetskraftsinvandringen och bildandet av en ny svensk invandringspolitik 1967/68

I doktorsavhandlingen *Välfärdsstaten i det mångkulturella samhället* så beskriver författaren Karin Borevi hur den svenska välfärdsstaten har vuxit fram samtidigt som invandringspolitiken under årens gång har tagit ny form som migrationspolitik och sedan som integrationspolitik. Enligt Borevi så betraktades de allra flesta invandrades närvaro i Sverige under 1950- talet som relativt tillfällig. Författaren menar att de arbetskraftsinvandrare som blev allt fler efter krigsslutet, inte förväntades bosätta sig i landet för gott. Det fanns istället en uppfattning om att att de allra flesta skulle återvända till sina hemländer i framtiden. Politiska flyktingar som inte hade möjlighet att återvända till sina hemländer, samt de fåtal invandrare som faktiskt hade rotat sig i Sverige under denna period, skulle mer ses som ett undantag⁶. Borevi menar vidare att fastän Sverige hade blivit ett invandringsland och att det hade etablerats en princip om jämlika villkor mellan invandrare och infödda på arbetsmarknaden, så hade det fortfarande inte skapats en egentlig diskussion om invandringens långsiktiga konsekvenser för det svenska samhället. Invandrare sågs mer som tillfälliga besökare i Sverige än som blivande samhällsmedlemmar. Därmed hade de inte ännu blivit en målgrupp för välfärdsstatens integrationsprojekt⁷.

Det var inte förrän vid 1960- talets mitt som invandrare uppmärksammades som en välfärdspolitisk målgrupp. Då kom frågor om invandrarfrågorna upp på den politiska dagordningen i regering och riksdag. Och frågor som rörde konsekvenser och integration kom att diskuteras i massmedia, fackföreningsrörelsen och hos politiska partier⁸.

Historikern Jesper Johansson tar i sin avhandling *'Så här gör vi inte i Sverige. Vi brukar göra så här.'* *Retorik och praktik i LO:s invandrarpolitik 1945-1981* upp hur LO under 1960- talet intog en mer aktiv roll i invandrings- och invandrarpolitiska frågor. Något som stod i kontrast till deras mer passivare roll i liknande frågor under 1950- talet.⁹ Han menar att fackföreningsrörelsens

⁶ Borevi Karin (2002), *Välfärdsstaten i det mångkulturella samhället*, Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis, Skrifter utgivna av Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala 151, s. 81

⁷ Borevi (2002), s. 81

⁸ Ibid, s. 81

⁹ Johansson Jesper (2008), *Så gör vi inte här i Sverige. Vi brukar göra så här. Retorik och praktik i LO:s invandrarpolitik 1945- 1981*, Växjö: Växjö University Press, s. 138

motstånd mot den fria arbetskraftsinvandringen blev allt mer tydligt.¹⁰ LO propagerade bland annat för att invandringen måste ses ur ett helhetsperspektiv och kopplas till samhällsekonomiska, arbetsmarknadspolitiska och socialpolitiska aspekter.¹¹ Johansson menar att LO:s inställning till dessa frågor framkommer i återkommande remissyttranden till olika myndigheter, där en fortsatt arbetskraftsinvandring på grund av arbetskraftsbrist ifrågasattes med hänvisning till dåligt ”utnyttjande” av ”inhemska arbetskraftsreserver”. Johansson menar vidare att LO under återkommande tillfällen framförde att invandringen möjligen skulle förhindra den nödvändiga strukturomvandlingen, samt att organisationen allt oftare och mer tydligt började formulera olika villkor för godkännandet av en fortsatt invandring och samt påtala olika sociala och ekonomiska problem som invandringen medförde utifrån ett fackligt perspektiv. Arbetskraftsinvandringen till Sverige skiftade under 1960- talet karaktär enligt Johansson. I början av 1960- talet var den utomnordiska invandringen relativt stabil och av begränsad omfattning fram till år 1964. Dock fanns det redan då grupper inom delar av fackföreningsrörelsen, bland annat inom Metall, som ifrågasatte den fria arbetskraftsinvandringen.¹² Från mitten av 1960- talet kom många utomnordiska invandrare till Sverige, varav många var arbetskraftsinvandrare som dock varken rekryterats genom statsmakters eller företags intresse, utan på egen hand, i hopp om att hitta arbete väl på plats i Sverige. Vid den här tidpunkten uppstod då en debatt inom fackföreningsrörelsen om den liberala och oreglerade invandringspolitikens följder. LO och fackföreningspressen, främst *Fackföreningsrörelsen*, påtalade att den okontrollerade ”turistinvandringen” ledde till att det uppstod former av ”utlänningsstum” i flera städer runt om i landet, och att tillfälliga konjunkturedgångar skulle drabba invandrare hårdast, med ökad arbetslöshet som följd. Med anledning av detta krävde därför LO en reglering av den utomnordiska invandringen och kravet motiverades med hänsyn till den inhemska arbetskraften men även om omsorg av de invandrade arbetarna.¹³ Förhandlingar om en eventuell organiserad invandring av arbetskraft fördes under sommaren och hösten 1965 mellan Inrikesdepartementet, AMS, LO och SAF. De olika parterna kom att enas om riktlinjer för AMS bemyndigande att organisera kollektiv rekrytering av arbetare från länder utanför Norden. Innan en eventuell rekrytering skulle det ske en överenskommelse mellan

¹⁰ Johansson Jesper (2008), s. 139

¹¹ Johansson Jesper (2008), s. 140

¹² Johansson Jesper (2008), s. 144

¹³ Johansson Jesper (2008), s. 145- 146

respektive svenska arbetsgivar- och fackliga organisationer om antalet arbetare och deras fördelning på olika företag. Johansson understryker att det rådde en oenighet mellan de olika parterna, främst gällande de konsekvenser som tillämpningen av de nya riktlinjerna skulle få för den individuella utomnordiska invandringen. Johansson menar även vidare på att AMS och LO var restriktiva, medan SAF förespråkade att den fria individuella arbetskraftsinvandringen skulle fortsätta. De regler som slutligen fastställdes av Inrikesdepartementet 1966 följde den linje som AMS och LO fört, bland annat var arbetstillstånd tvunget att ordnas i förväg och för utländska medborgare som redan befann sig i Sverige så fanns möjligheten kvar att förnya arbetstillstånden.¹⁴ Fastän de nya striktare reglerna hade införts den 1 januari 1966, så fortsatte ändå i praktiken den individuella utomnordiska arbetskraftsinvandringen av invandrade arbetare som beviljades arbetstillstånd även efter inresan. LO krävde en striktare praxis och i mars 1967 så ändrades utlänningskungörelsen, och därmed fick myndigheterna inte bevilja arbetstillstånd efter inresan, utan alla som kom från utomnordiska länder måste ha ordnat arbete, arbetstillstånd och bostad före inresan till Sverige. Några månader senare presenterade utlänningsutredningen sitt betänkande som gick i linje med de förändringar som hade skett i mars 1967 och som sedan låg till grund för det regeringsförslag som riksdagen klubbade igenom 1968.¹⁵ Johansson fortsätter diskussionen om LO och arbetskraftsinvandringen med att diskutera att argumentationslinjen från LO:s sida var att man på kort sikt var beredd att acceptera en invandring för fortsatt industriell expansion och för att lösa den omedelbara bristen på arbetskraft. Men den rådande inställningen, sett ur ett längre tidsperspektiv, var att invandringen behövde regleras och ställas mot den samhällsekonomiska, arbetsmarknadspolitiska och socialpolitiska situationen.¹⁶ Johansson fortsätter att diskutera LO:s intentioner med att reglera invandringen och menar att:

”Från LO:s sida var budskapet tydligt: man ville satsa på de inhemska grupperna istället för invandring ur ett långsiktigt perspektiv. Arbetskraftsinvandring betraktades som ett snabbt och kortsiktigt medel för att lösa den påtalade akuta bristen på arbetskraft och därmed motverka flaskhalsituationer i produktionen. Intressant men något oklart är vad LO egentligen avsåg med formuleringen att samhällets resurser skulle satsas på 'dem som redan befinner sig i landet'. Antingen var det etniska svenskar som avsågs eller både etniska svenskar och invandrare som redan befann sig i Sverige. Det sistnämnda är det mest troliga, men oavsett vilket ansåg LO att en fortsatt oregerad

¹⁴ Johansson Jesper (2008), s. 146- 147

¹⁵ Johansson Jesper (2008), s. 147

¹⁶ Johansson Jesper (2008), s. 148

invandring innebar negativa ekonomiska och sociala kostnader för samhället och befolkningen i landet, vilket formuleringar som 'våra resurser' och 'vi här i landet' vittnar om".¹⁷

2.3. LO om invandrare i Sverige

Att LO inte alltid var positiv till arbetskraftsinvandringen till Sverige kunde enligt Johansson tydas i den fackliga diskussionen om valet mellan inhemska "arbetskraftsreserver" och invandrare. Han menar att diskussionen synliggjorde LO:s föreställningar om primära och sekundära kategorier av arbetskraft.¹⁸ Johansson hävdar även att:

"Retoriken om 'arbetskraftsreserver' och 'marginalgrupper' visar att LO ännu under 1960- talets andra hälft fortfarande betraktade invandrare, funktionshindrade, äldre och gifta kvinnor som en slags reservarbetskraft vid arbetskraftsbrist i den fulla sysselsättningens ekonomi. Normen för en 'riktig' arbetare framstod fortfarande ur LO:s perspektiv som en svenskfödd man inom industrisektorn. Men LO:s val av inhemska 'arbetskraftsreserver' framför invandrare kan också ses som om det bland de grupper som betraktades som sekundära 'arbetskraftsreserver' började ske en differentiering som var tydligare kopplad till etnicitet".¹⁹

Johansson fortsätter att analysera och diskutera retoriken i LO:s argument för en reglerad utomnordisk invandring och konstaterar att dragen av en 'välfärdsnationalism' med homogeniserande civiska förtecken är slående.²⁰ Han förklarar att:

"Argumenteringen mot invandringen som ett socialt problem och ett potentiellt hot mot samhällsekonomisk rationalitet, strukturomvandlingen och mot välfärds politikens mål om jämlikhet mellan samhällets medborgare och mot stabila etniska relationer var sammankopplat och grundat i ett nationellt tänkande. LO:s högst påtagliga rädsla utgick från att den oreglerade invandringen riskerade den nationella och sociala sammanhållningen".²¹

Han menar även att de "homogeniserande strävandena av nationell civisk karaktär" är tydlig i LO:s uppfattning om att regleringen av den utomnordiska invandringen medför att de som då

¹⁷ Johansson Jesper (2008), s. 149

¹⁸ Johansson Jesper (2008), s.150

¹⁹ Ibid, s. 150

²⁰ Ibid, s. 150

²¹ Ibid, s. 150

invandrar till Sverige får samma möjligheter till utbildning, bostadsförhållanden och social service som den inhemska befolkningen har”.²²

Zeki Yalcin menar i sin avhandling *Facklig gränspolitik- Landsorganisationens invandrings- och invandrarpolitik 1946- 2009* att av att döma av LO:s olika yttranden till offentliga myndigheter under efterkrigstidens första år så hade organisationen inte en enhetlig inställning till invandrade arbetare. Yalcin skriver att:

”Å ena sidan ser vi i dessa yttranden hur LO förespråkade begränsningar som bidrog till ett ofritt lönarbete bland de invandrade arbetarna och å andra sidan hur LO argumenterade för jämställda villkor mellan dessa arbetare och de 'svenska' arbetarna från början av 1950- talet. Mycket tyder på att LO efter några års tveksamhet bestämde sig för att principiellt behandla de invandrade arbetarna som fullvärdiga medlemmar och kräva av myndigheterna och motparten att i lagen och i arbetslivets praktik likställa dem med de 'svenska' arbetarna”.²³

Yalcin menar vidare att den då inte fullt utvecklade statliga invandrarpolitiken under efterkrigstidens första decennier var inriktad på assimilering, det vill säga att invandrare i Sverige med tiden skulle anpassa sig till de ”svenska förhållanden”. Författaren hävdar att en genomgång av hans källmaterial visar att LO även hade denna inställning under 1940-, 1950- och delar av 1960- talet.

Zeki Yalcin fortsätter med att diskutera hur LO under dessa åren också ställde krav på bland annat myndigheter som var av främst ekonomisk karaktär, och hävdar att det därmed är ”rimligt att hävda att LO agerade utifrån ett konkurrensperspektiv; genom att se till att de invandrade arbetarna fick samma ekonomiska villkor, kunde man underminera eventuella incitament till underbudskonkurrens”.²⁴

Förutom att Yalcin diskuterar de krav som LO under slutet av 1960- talet ställde till olika myndigheter så diskuterar han även den inställning organisationen överlag hade till invandrade arbetare. Han menar att ”det var viktigt för LO att de invandrade arbetarna inte störde den rådande situationen med full sysselsättning på arbetsmarknaden och de fördelar detta skapade för de organiserade arbetarna, vilket krävde att invandrarna blev varse om hur den svenska

²² Johansson Jesper (2008), s. 151

²³ Yalcin Zeki (2010), *Facklig gränspolitik- Landsorganisationens invandrings- och invandrarpolitik 1946- 2009*, Örebro: Örebro universitet, s. 217

²⁴ Yalcin (2010), s. 217

arbetsmarknaden fungerade”.²⁵

Yalcin menar att den information som invandrade arbetare fick från fackföreningsrörelsen fram till slutet av 1960- talet var därför inriktad på att förklara hur det svenska systemet fungerade. Men information som de invandrade arbetarna fick var enligt honom ”sporadisk och varken pedagogiskt eller innehållsligt anpassad till mottagaren. Det var en självcentrerad och enkelriktad kommunikation med fokus på att göra invandrarna medvetna om de fackliga förhållandena i Sverige”.²⁶ Yalcin sammanfattar LO:s invandrings- och invandrapolitik under slutet av 1960 och början av 1970- talet med att hävda att organisationens invandringspolitik under dessa år utgick från att säkra de långsiktiga intressena, det vill säga att säkerställa den fulla sysselsättningens politik och strukturomvandlingar. LO:s invandrapolitik under samma period verkar enligt Yalcin ha utgått från de mer kortsiktiga intressena, det vill säga att säkerställa de fackliga medlemmarnas intressen och göra de invandrade arbetarna ”mer skötsamma och kalkylerbara”.²⁷

2.4. Socialdemokratin och den svenska fackföreningsrörelsen

I boken ”Socialdemokraterna skriver historia” så skildrar historikern Åsa Linderborg den svenska socialdemokratin partihistorik under perioden 1892-2000. Hon beskriver hur den svenska fackföreningsrörelsen under årens gång velat förmedla en identifikation mellan arbetarklassen och socialdemokratin för att därmed också bestämma rörelsens normsystem. Linderborg menar att fackföreningsrörelsen i historiska skrifter förmedlat att arbetarklassen, fackföreningsrörelsen och socialdemokratin ”är ett och odelbara”, och att socialdemokratin uttolkar, uttrycker och företräder arbetarklassens intressen.²⁸

Linderborg förklarar vidare hur perioden mellan 1940 och 1976 beskrivs som de stora reformernas decennium. Hon beskriver hur en av arbetarklassens kända tidskrifter ”Arbetets söner” från åren 1956 och 1967 fylls av bilder på den svenska folkhemsidyllen, tabeller över industrins produktionsökningar och ritningar över bostadsområden. Samhällsförändringar som

²⁵ Ibid, s. 217

²⁶ Ibid, s. 217

²⁷ Ibid, s. 217

²⁸ Linderborg Åsa, *Socialdemokraterna skriver historia. Historieskrivning som ideologisk maktresurs 1892-2000* (2001), Stockholm: Atlas, s. 158

bostadspolitiska reformer, folkpensionsreformer, ATP, barnbidrag, mödravård, obligatorisk sjukförsäkring, semesterlagstiftning, avveckling av lönestoppet, arbetslivsfrågor, nioårig enhetsskola, tre veckors semester, familjelagstiftning, effektivt jordbruk, högskolesatsningar, miljöförbättringar och så vidare ges som exempel på de förändringar som socialdemokraterna åstadkommit under perioden.²⁹

²⁹ Linderborg Åsa (2001), s. 356

3. Tidigare forskning

De senaste åren har forskningen om LO och deras syn på 1950- och 60- talets arbetskraftsinvandring blivit allt större och bredare. Det har lagts mycket fokus på faktumet att LO var för en reglerad invandring, och därmed har organisationens inblandning i politiken kring regleringen av invandringspolitiken 1967-68 ofta lyfts fram av forskare. Det finns också en del forskning kring LO och deras inställning till arbetande kvinnor, där Yvonne Hirdman och Wuokko Knocke är två av de främsta forskarna kring ämnet. Jag har i min uppsats valt att fokusera på hur invandrare framställdes i LO- tidskriften *Fackföreningsrörelsen* 1966-68 och till hjälp i mitt arbete har jag använt mig av främst tre avhandlingar, historikern Jesper Johanssons avhandling *'Så här gör vi inte i Sverige. Vi brukar göra så här.' Retorik och praktik i LO:s invandrapolitik 1945-1981*, historikern Zeki Yalcins avhandling *Facklig gränspolitik- Landsorganisationens invandrings- och invandrapolitik 1946- 2009* samt Karin Borevis avhandling *Välfärdsstaten i det mångkulturella samhället*. Dessa tre forskare har gjort de mest omfattande studierna om LO och deras invandringspolitik och jag fann det därför väl passande att använda mig av dessa forskares verk i mitt arbete.

Historikern Jesper Johansson var den som gav ut sin avhandling om LO först. *Så här gör vi inte i Sverige. Vi brukar göra så här.' Retorik och praktik i LO:s invandrapolitik 1945-1981* gavs ut 2008. I sin avhandling undersöker Johansson hur LO förmedlat sina budskap och argumentationslinjer samt institutionella och sociala praktiker, när det kom till invandrades introduktion, inkorporering och delaktighet i det svenska samhället generellt, på arbetsplatserna och även inom den fackliga rörelsen vid utformandet av LO:s invandrapolitik. Johansson har även från ett mer teoretiskt syfte studerat hur maktrelationer av över- och underordning, främst baserade på klass, etnicitet och nation men även kön och till viss del generation, har formats genom ideologiska processer av inkludering och gränsdragning i bland annat retoriska tal och texter av LO. Johansson har i sin avhandling behandlat tidsperioden mellan 1945 till början av 1980- talet, men har valt att lägga huvudfokus på perioden från slutet av 1960- talet fram till början av 1980- talet.³⁰ Hans fyra frågeställningar i avhandlingen är i) hur och varför argumenterade och agerade LO gällande principiella målsättningar och strategiska

³⁰ Johansson Jesper (2008), s. 350

ställningstaganden för dess invandrings- och invandrapolitik; ii) vilka förhållningssätt kännetecknade LO:s argumentationslinjer och institutionella praktiker vid formeringsprocessen av invandrapolitiken; iii) vilka samband fanns mellan invandrapolitikens organisatoriska och institutionella former och detta politikområdes ställning och status på den interna dagordningen inom LO; iiiii) hur påverkade den långa traditionen av nära relationer mellan LO och SAP utformningen av LO:s mobiliseringsarbete i relation till invandrade arbetare.³¹

Johansson har i sitt arbete använt sig av ett rikt och brett källmaterial som huvudsakligen består av fackligt producerat material, både otryckt och tryckt, som behandlar LO:s verksamhet. Med invandrings- och invandrapolitik som ”sökområden” har han gått igenom tryckta protokoll från LO:s kongresser och LO:s verksamhetsberättelser med offentliga remissyttranden samt otryckta protokoll från landssekretariatet och representantskapet med bilagor för tidsperioden 1945- 1981. Han har även excerperat otryckt material från organisatoriska enheter på LO som med olika ansvarsområden har handlagt och ansvarat för invandrings- och invandrapolitiska frågor. Johansson har även analyserat material som behandlar invandrings- och invandrapolitiken från olika råd, kommittéer och arbetsgrupper som tillsats inom LO. Ett innehållsrikt och brett material som omfattar allt i från PM, rapporter, avtalsöverenskommelser, råds-, kommitté- och enhetsmötesprotokoll, kurs- och konferensmaterial och internt utrednings- och arbetsmaterial. Slutligen så har Johansson till sitt arbete excellerat och analyserat olika former av programskrifter, tryckta rapporter, informations- och studiebroshyrer och agitationsmaterial på det invandrapolitiska området. Liksom mig har Johansson använt sig av tidskriften *Fackföreningsrörelsen* där han excerperat tidskriften utifrån sina "sökprinciper" invandrings- och invandrapolitik under tidsperioden 1960- 1981, men inte lika intensivt för tidsperioden 1945- 1960.³²

Som metod i avhandlingen har Johansson använt sig av en kontextualiserande ideologikritisk tolkningsmodell, inspirerad av John B. Thompson, där kopplingen mellan språket, handlande aktörer, institutionella sammanhang och materiella strukturer upprätthålls.³³

Johansson kommer i sina resultat bland annat fram till att det fanns en viss dubbeltydighet i LO:s ställningstaganden till arbetskraftsinvandringen, från andra världskrigets slut fram till början av 1970- talet. Från att till en början har varit skeptiska till arbetskraftsinvandring kom LO

³¹ Johansson Jesper (2008), s. 351

³² Johansson Jesper (2008), s. 93- 94

³³ Johansson Jesper (2008), s. 99- 101

i början av 1950- talet att acceptera invandringen då den bland annat hjälpte till att bygga upp den ekonomiska tillväxten. I samband med att invandringen till Sverige under 1960- talet ökade markant började LO kräva en reglering av invandringen. Johansson menar att det i samtiden fanns starka föreställningar och farhågor om risken för sociala och etniska konflikter i invandringens spår. Syngliggörandet av många invandrades utsatta sociala och kulturella villkor i det svenska samhället , som exempelvis språksvårigheterna och informationsbristen bidrog till att det uppstod en problemdiskurs i synen på invandring och de invandrade arbetarna, en problemdiskurs som framställde invandrarna som en källa till sociala arbetsmarknads- och välfärdsproblem.³⁴

Historikern Zeki Yalcin gav 2010 ut sin avhandling *Facklig gränspolitik. Landsorganisationens invandrings- och invandrarpolitik 1946- 2009*. I sin avhandling så undersöker Yalcin LO:s strategier för vad han kallar tre gränsområden; den yttre, den inre och den innersta gränsen. Han undersöker även om det finns ett mönster i LO:s strategier på de olika nivåerna.³⁵ Kortfattat beskriver han gränserna som att den första gränsen är den yttre gränsen som är en fysisk gräns och står för nationsgränserna och berör invandringspolitiken och regelverket när invandrare kommer till Sverige. Den andra är den inre gränsen som innesluter arbetsmarknaden och de villkor som erbjuds de invandrade arbetarna på arbetsmarknaden. Den tredje och sista gränsen är den innersta gränsen som berör det fackliga medlemskapet.³⁶ Yalcin undersökning sträcker sig under en längre tidsperiod än vad Johanssons undersökning gör, då han undersöker tidsperioden från 1946 fram till 2009. Dock delar han upp undersökningsperioden i två delar, åren för 1973 delas upp som arbetskraftsinvandringens period och tiden efter som perioden för flykting- och anhöriginvandring.³⁷ Yalcins delar upp sina frågeställningar i tre delar utifrån de olika gränserna, med ett antal underfrågor till respektive del. Frågeställningarna är i) hur hanterade LO den yttre (nationella) gränsen; ij) hur har LO:s invandringspolitik sett ut när invandringens omfattning och karaktär var under debatt? Finns det skillnader i förhållningssättet beroende på invandringens karaktär; ijj) finns det en kontinuitet eller förändring över tid i LO:s invandringspolitik och hur kan eventuella förändringar förklaras; ijij) vilka var de grundläggande principerna för LO:s invandringspolitik; ii) hur hanterade LO den inre gränsen (arbetsmarknaden); iij) vilka

³⁴ Johansson Jesper (2008), s. 355

³⁵ Yalcin (2010), s. 55

³⁶ Yalcin (2010), s. 21

³⁷ Yalcin (2010), s. 56

institutionella och organisatoriska praktiker hade LO för att arbeta med invandrapolitiska frågor; iijj) uppfattades de invandrade arbetarna som ett konkurrensshot? I så fall vilka strategier och metoder tillgrip LO för att hantera de dilemman som uppstod; iijjj) hur artikuleras inne- eller uteslutningsstrategier inom LO när det gäller invandrare; iii) hur hanterade LO den innersta gränsen (medlemskapet); iiij) hur behandlades invandrarna som medlemmar; iiijj) vilken makt över dagordningen hade de invandrade medlemmarna; iiijjj) hur hanterade LO medlemmar med utländsk bakgrund som visade missnöje med det fackliga arbetet; iiijjjj) vilka strategier använde de invandrade medlemmarna sig av för att förstärka sin position inom fackföreningsrörelsen.³⁸

Yalcins frågeställningar är många och det kan vara svårt att få en övergripande bild på vad han ska undersöka, då hans undersökning är så omfattande. Till skillnad från Johansson så undersöker Yalcin en längre tidsperiod, att de båda forskarna dock undersöker liknande ämnen och använder sig av nästan identiskt källmaterial är inget som Yalcin förnekar. Han diskuterar Johanssons resultat mycket i sin avhandling och menar att dennes slutsatser är intressanta. Inte minst för att de två för perioden fram till 1981 delvis har använt sig av samma källmaterial och ställt likvärdiga frågor till materialet.³⁹ Yalcin är kortfattad då han beskriver den metod han använt sig av i avhandlingen. Han skriver dock att avhandlingen har en hermeneutisk utgångspunkt och att han använt sig av den tidigare nämnda gränsmodellen för att beskriva sina resultat.

Gränsmodellen har utvecklats dels utifrån en reflektion över källmaterialet, dels utifrån den migrationsprocess som en invandrare genomgår till att bli anställd och facklig medlem på den svenska arbetsmarknaden.⁴⁰ I sina resultat kommer Yalcin bland annat fram till att LO under större delen av undersökningsperioden problematiserade den invandringspolitik som myndigheterna förde, och kritiserade den för att vara allt för generös, samt krävde en mer restriktiv politik oavsett invandringsform. Något som står i kontrast till Johansson som framhäver ett LO som först under 1960- talet började bli mer aktiva i sin kritik mot invandringspolitiken. Yalcin för också fram, till skillnad från Johanssons resultat, att LO:s kontrollbehov av nyanlända invandrare var starkare än Johansson visat då han menar att LO hade sin utgångspunkt mer i organisationens kortsiktiga intressen än i de långsiktiga, och att LO försökte avgöra vilka som skulle komma till Sverige utifrån en ideologisk föreställning om vilka som kunde passa in i den socialdemokratiska fackliga kulturen. I *Välfärdsstaten i det mångkulturella samhället* så har

³⁸ Yalcin (2010), s. 55

³⁹ Yalcin (2010), s. 46

⁴⁰ Yalcin (2010), s. 57

Karin Borevi analyserat den offentliga diskursen inom fyra olika områden; mål och riktlinjer för invandrar- och integrationspolitiken, finansiellt stöd till och korporativ samverkan med invandrarnas frivilligorganisationer, skolpolitiska överväganden om hemspråksundervisning respektive friskolor samt bostadspolitiska överväganden om boendesegregation. Borevi har flera olika analysområden men det är hennes analys av den offentliga diskursen om invandrarpolitik i Sverige som är mest intressant för min undersökning. Både *Invandringen till Sverige* av Christer Lundh och *Från arbetskraftsimport till flyktinginvandring* av Christer Lundh och Rolf Ohlsson ger en kort men översiktlig bild av hur invandringen till Sverige under åren ändrat karaktär, bland annat från att ha varit mestadels arbetskraftsinvandring till en bestående flyktinginvandring.

Forskarna Jesper Johansson och Zeki Yalcin behandlar i sina två avhandlingar samma ämne, använder sig av delvis samma källmaterial, olika metoder men kommer fram till någorlunda likvärdiga resultat. De har använt sig av ett omfattande källmaterial under en lång tidsperiod, med allt i från offentliga remissyttranden till enhetsmötesprotokoll. Jag har i mitt arbete endast använt mig av LO- tidskriften *Fackföreningsrörelsen* under åren 1966- 68, något som jag anser har varit bra då jag har kunnat gå mer på djupet i vilken bild LO förde fram om invandrare under den undersökta tidsperioden. Jag har ej funnit annan forskning som med liknande frågeställningar som mina och som har undersökt samma källmaterial under samma tidsperiod. Mitt arbete bör inte ses som om att jag undersöker ett outforskat område, men kan med fördel ses som en bekräftelse av annan forskning, och som en ytterligare nyanserad och djupare förståelse för ämnen som berör LO och arbetskraftsinvandringen.

4. Etnicitet

4.1. Etnicitet inom fackföreningsrörelsen

Begreppet etnicitet definieras på Nationalencyklopedins hemsida som ”identifikation med och känsla av tillhörighet till en etnisk grupp”. Ursprungligen härstammar begreppet från grekiskans ethnos, vilket kunde användas i relation till hedningar, en grupp människor, en stam eller ett folk. Gemensamt för den gamla grekiskans användning av termen är att den användes för att referera till och kategorisera andra folk, medan grekerna utgjorde ett genos ('släkte')

”.⁴¹ Begreppet är enligt Hanna Wikström ett ungt begrepp inom samhällsvetenskaperna, och användningen av det har under de senaste årtiondena ökat explosionsartat.⁴² I *Etnicitet och nationalism* så förklarar Thomas Hylland Eriksen att ”ordet 'etnicitet' väcker i vardagligt tal associationer till begrepp som 'minoritetsfrågor' och 'rasrelationer', men inom socialantropologin betecknar det aspekter på relationer mellan grupper som betraktar sig själva- och betraktas av andra- som kulturellt särpräglade”.⁴³ Hylland Eriksen menar även att det som är grundläggande för etniciteten är ”tillämpningen av systematiska distinktioner mellan fränder och utomstående; mellan Oss och Dem. Om ingen sådan princip finns kan det inte finnas någon etnicitet, eftersom etniciteten förutsätter ett institutionaliserat förhållande mellan avgränsade kategorier vilkas medlemmar betraktar varandra som kulturellt särpräglade”.⁴⁴ Och det är genom social kontakt som etnicitet således konstitueras.⁴⁵ Den sociala kontakten mellan grupper som utgör etnicitet kan orsakas av olika faktorer som exempelvis befolkningsökning, inrättandet av nya kommunikationstekniker som underlättar handel, politiska förändringar som inkorporerar nya grupper i ett gemensamt politiskt system, och/eller migration.⁴⁶ Hylland Eriksen beskriver hur majoriteten vanligtvis har makten att bestämma när minoriteter ska vara som de är och när de ska

⁴¹ Ne.se, sökord: etnicitet, 2011-08-01

⁴² Wikström Hanna (2009) *Etnicitet*, Malmö: Liber, s. 27

⁴³ Hylland Eriksen Thomas (1998), *Etnicitet och nationalism*, Nora: Bokförlaget Nya Doxa, s. 13

⁴⁴ Hylland Eriksen Thomas (1998), s. 28

⁴⁵ Ibid, s. 28

⁴⁶ Hylland Eriksen Thomas (1998), s. 31

vara annorlunda.⁴⁷ I Intersektionella perspektiv på etniska relationer i boken *Etnicitet- Perspektiv på samhället* så diskuterar Paulina de los Reyes om hur man traditionellt sett använt begreppet etnicitet utifrån aspekter som gör en grupp unik, som exempelvis tillhörighet, identitet, gemensam kultur och historia och gemensamma traditioner. Dessa aspekter särskiljer en grupp från en annan, och framställer denna andra gruppen som främlingar. Paulina de los Reyes menar att ”ett intersektionellt perspektiv ifrågasätter existensen av väsensskilda etniska grupper och vänder istället blicken mot det etniska skillnadsskapandet utifrån ett maktperspektiv. Vem definierar den etniska ordningen och på vilka grunder?”⁴⁸ I denna uppsats är det tydligt att det är LO som definierar den etniska ordningen utifrån deras intressen där det största är att reglera invandringen. De los Reyes menar att ”sökandet efter etniska tecken och vad som skiljer en grupp från en annan, bör därför ersättas med en analys av de processer och omständigheter som gör att dessa tecken och markörer får en mening. Hur ser den ordningen ut som skapas ur etniska skiljelinjer? Vilka privilegier och fördelar blir möjliga genom det etniska skillnadsskapandet?”⁴⁹ Denna ordning har jag som syfte att undersöka i uppsatsens kommande analyskapitel.

Forskaren Anders Neergaard diskuterar i *Maktens (o)lika förklädnader* hur den svenska fackföreningsrörelsen under främst efterkrigstiden agerat gentemot invandrade arbetare. Neergaard riktar bland annat in sig på 1960- talet då den förut homogena svenska arbetarklassen började förändras. Han menar att den inkluderande delen av fackets strategi först och främst innebar att organisera den importerade arbetskraften, vilket de genom att utnyttja sina maktresurser mellan arbetsgivarna och invandrarna lyckades med. Under 1960- talet börjar facket förhandla med arbetsgivare om att aktivt rekommendera fackligt medlemskap i samband med anställningar, en rekommendation som Neergaard menar ibland uppfattades som ett villkor eller nästintill villkor för anställningen. Framgången i facklig organisering och förekomsten av kollektivavtal gjorde så att invandrade arbetare formellt kom att få samma rättigheter och skyldigheter som deras svenskfödda kollegor. Fackföreningsrörelsen kom även att i slutet av 1960- talet genom förhandlingar med arbetsköpare och genom krav på lagstiftning, att driva speciella frågor för de invandrade arbetarna, där främst språkfrågan var den viktigaste. Neergaard hävdar att det gemensamma för de flesta av dessa krav var tanken om en facklig, och i framtiden

⁴⁷ Hylland Eriksen Thomas (1998), s. 176

⁴⁸ de los Reyes Paulina (2007), *Intersektionella perspektiv på etniska relationer i Etnicitet- Perspektiv på samhället*, Malmö: Gleerups Utbildning AB, s. 47

⁴⁹ de los Reyes Paulina (2007), s. 47-48

klassmässig sammanhållning. En eventuellt framtida problem, med för mycket arbetskraft och lönekonkurrens, skulle förhindras genom att knyta de invandrade arbetarna närmare till den inhemska arbetarklassen. Då skulle även oron över en utdelad arbetskraft med invandrade arbetare som konkurrerade genom lägre löner inte blir till verklighet.⁵⁰ Neergaard menar att det skedde en inkluderande underordning av de invandrade arbetarna genom kontrollerade former. Han förklarar vidare att:

”Underordnad inkludering utgör grunden för tanken om att inte splittra, en strategi använd av facket gentemot såväl kvinnors som invandrades krav på facklig handling. I en sådan strategi finns ett grundläggande resonemang där den rena och obefläckade fackliga kampen bäst kan bedrivas av de medlemmar som endast ser intressegemenskapen som grund för solidaritet. Tanken bakom en ensidigt fokuserad facklig strategi (underordnad inkludering) är inte bara betoningen på konflikten mellan arbete- kapital, utan först och främst en oförmåga (och ovilja) att förstå att andra samhälleliga konflikter påverkar och påverkas av denna konflikt”.⁵¹

Det går enligt Neergaard att urskilja tre olika nivåer där facket mer eller mindre kan påverka rasifieringsprocesser. Den första är på en samhällsnivå, genom exempelvis direkt politisk påverkan och kollektivavtal. Det är på samhällsnivå som facket har gjort mest för att förhindra uppkomsten av spänningar mellan invandrade och svenskfödda arbetare. Fackföreningsrörelsen har varit drivande i att se till att invandrade arbetare har samma formella rättigheter som svenskfödda arbetare, men med undantag för språkfrågan så har de länge varit passiva i att driva en politik med syfte till att förbättra situationen för invandrade arbetare. Den andra nivån är arbetsplatsnivån där facket har fått påverkansmöjligheter i ett komplext förhandlingsspel. Facket har ofta ett indirekt inflytande i beslut på arbetsplatser och enligt Neergaard har de misslyckats med, och i många fall inte försökt att hindra skiktning mellan ”rasifierade och 'svenska' arbetare.”⁵² Enligt Neergaard finns det idag ”tillräcklig forskning för att konkludera att vidareutbildning, karriärörlighet och organisationsförändringar inom arbetslivet har missgynnade invandrare”.⁵³ Han hävdar vidare att en viktig aspekt för att kunna förstå den ratificerade skiktningen på arbetsmarknaden är rekryteringsprocesser, då det står klart att diskriminering

⁵⁰ de los Reyes Paulina, Molina Irene och Mulinari Diana (red.) (2005) Maktens (o)lika förklädnader: kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige: en festskrift till Wuokko Knocke, Stockholm: Atlas, s. 138- 139

⁵¹ de los Reyes Paulina, Molina Irene och Mulinari Diana (red.) (2005), s. 139

⁵² de los Reyes Paulina, Molina Irene och Mulinari Diana (red.) (2005), s. 140-141

⁵³ de los Reyes Paulina, Molina Irene och Mulinari Diana (red.) (2005), s. 141

spelar en betydande roll i rekrytering. Det finns dock enligt honom för lite information om vad facket gjort åt detta, om de aktivt medverkat eller passivt accepterat det.⁵⁴ Den tredje nivån är den interna fackliga arenan, allt ifrån lokala klubbar till fackförbunds- och centralorganisationsnivå. Det är inte förrän på senare år som representationsfrågor på allvar har lyfts fram. Den länge kraftiga underrepresentationen av invandrare som länge uppfattats som oproblematiske har nu lyfts fram som en viktig strategisk fråga i ord och handlingsplaner. Neergaard avslutar dock med ”att det är riktigt att LO utgör Sveriges största invandrarorganisation som förre LO- ordföranden ofta har uttalat, men mot bakgrund av fackföreningens handlande, är det fortfarande inte med stolthet man borde uttala detta”.⁵⁵

⁵⁴ Ibid, s. 141

⁵⁵ bid, s. 141

5. Metod

5.1. Kvalitativ innehållsanalys som metod

Jag har i detta arbete använt mig av kvalitativ innehållsanalys som metod. Anledningen till detta är för att jag har velat fokusera på innehållet i texterna, som visar mycket i sig själv. I min analys av innehållet i tidskriften *Fackföreningsrörelsen* under perioden 1966-1968 har jag funnit tre teman som är genomgående i argumentationen om invandrare och den nya reglerade invandringspolitiken 1967-68. Dessa tre teman är anpassning till det svenska samhället, ”svenskar” och invandrare samt ”invandringsproblemen. De tre teman är kopplat till min teori då alla tre tyder på argumentationer från källmaterialet som rör olika former av etnicitetsbegreppet.

Vid en källgranskning så krävs det att man tolkar källan. Kjeldstadli menar att det oftast handlar om att förstå språkliga utsagor, det vill säga att göra en textanalys, en viktig del i många grenar av historieämnet. Han menar även att om angreppssättet är av kvalitativ metod så kan man ändå använda sig av både kvalitativa och kvantitativa metoder i exempelvis en textanalys. Man kan exempelvis lägga upp studien i två faser, där man växlar mellan de båda angreppssätten. Det kan gå till så att man till en början använder sig av ett stort kvantitativt material, där man finner ett antal spännande regelbundenheter. För att kunna förstå dessa regelbundenheter närmre så kan man välja ett representativt exempel som man går djupare in i, genom att exempelvis analysera. Kjeldstadli skriver att man vid den kvalitativa enskilda studien finner fruktbara frågor och nya kategorier som kan användas i analysen. Man ser även hur många faktorer som samverkar, och genom det breda materialet kan man pröva representativiteten hos det enskilda exemplet.⁵⁶

Då man tolkar en text är en av utgångspunkterna att man kommer ihåg att en text alltid skapas av en upphovsperson i ett visst sammanhang, i en viss kontext.⁵⁷ Förutom detta så måste man också se på det viktigaste, det vill säga texten själv. Kjeldstadli menar att man kan fånga innehållet, den dolda meningen i texten, genom att använda sig av olika metoder. Bland annat kan man se om det finns några nyckelord som går igen, och verkar vara speciellt meningsbärande. Det kan ofta vara meningsfullt att ställa själva nyckelorden mot varandra, då en

⁵⁶ Kjeldstadli Knut (2006), *Det förflutna är inte vad det en gång var*, Lund: Studentlitteratur, s. 176

⁵⁷ Kjeldstadli Knut (2006), s. 178

text kan vara uppbyggd kring en tvåsidig motsättning. Det kan finnas två ”poler” i texten som exempelvis kvinnlig/ manlig. Enligt Kjeldstadli så är textens mening beroende av vad som i det konkreta fallet är motpolen. Då man tolkar en text kan man också beräkna hur ofta olika ord och uttryck används, och hur ofta positivt och negativt laddade uttryck om ett fenomen används. Man kan även lyssna efter så kallade ”tomrum” i texten, det vill säga om det finns en återkommande tystnad, något som saknas i texten, och vad som då menas med det.⁵⁸

Göran Bergström och Kristina Boréus redogör i boken *Textens mening och makt* olika samhällsvetenskapliga metoder att använda sig av i textanalytiska inriktningar. Bergström och Boréus menar att det man studerar i de samhällsvetenskapliga disciplinerna är människor i samhällen. Och att studieobjekten vanligtvis är sådana som har att göra med relationer mellan människor, ofta mellan olika urskiljbara grupper i samhället. Vid sådana studier hävdar författarna att texter ofta måste användas. Dels menar de att det finns vissa forskare som hävdar att vi måste studera språket, för att kunna säga något om vårt sätt att tänka och våra handlingar. Bergström och Boréus menar också att skälet till att studera texter ligger i vårt moderna samhälle, där texter produceras i stora mängder i praktiskt taget i varje samhälle runt om i världen. Texterna är resultatet av att en eller flera personer velat förmedla något till andra, och får när de läses och refereras konsekvenser för vad människor tänker och vad de gör.⁵⁹ Boréus och Bergström diskuterar även de verktyg som krävs för en korrekt gjord textanalys. Det är viktigt att validiteten i undersökningen är god, det vill säga om den undersökningen man genomför för att besvara en bestämd fråga verkligen kan ge ett svar på just den frågan. Jag anser att validiteten i min uppsats är god då mitt syfte och min frågeställning har styrt arbetet. De källor som har kunnat används för att svara på min frågeställning har använts. Jag anser att jag inte har kunnat använda mig av andra källor för att besvara min frågeställning. Författarna beskriver också att:

”Om samhällsvetenskapens begrepp inte beskriver fakta som forskare kan iaktta och bedöma oavsett sin egen förförståelse, menar vissa att frågan om validitet förändras. Om frågor om makt, förtryck, kriminalitet eller något annat samhällsvetenskapligt studieobjekt ställs är forskaren inte bara en utomstående iakttagare. Tvärtom är man med och konstruerar sitt studieobjekt och den egna förförståelsen bestämmer vilka svar som finns på frågan. Därför måste inte bara de använda verktygen- som någon speciell textanalysmetod- beaktas i validitetsbedömningen utan också forskaren själv med sin historiskt och socialt präglade förförståelse. Om en forskare ökar förståelsen av sin

⁵⁸ Kjeldstadli Knut (2006), s. 180

⁵⁹ Bergström Göran och Boréus Kristina (2005) *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, Lund: Studentlitteratur, s. 12-13

förförståelse, t.ex. genom att lära sig mer om sin egen vetenskapskultur och den sociala kontext i vilken undersökningarna äger rum, ökar också möjligheten till god validitet i studierna”.⁶⁰

En god validitet i undersökningen betyder dock inte att undersökningen blir korrekt gjord. En annan viktig del är reliabilitetsaspekten, det vill säga att man varit tillräckligt noggrann i undersökningens alla led, och eliminerat felkällor i största mån. Författarna menar att för de flesta textanalyser är exempelvis tolkningsaspekten en reliabilitetsfråga, och vilken tolkningsstrategi man än använder sig av så måste textläsningen vara tillräckligt noggrann för det syfte man har.⁶¹ Självklart så kan min egen förförståelse om ämnet och egna värderingar påverka undersökningen. Jag menar dock att eftersom jag har använt mig av alla källor där begreppet invandrare förekommer i tidningen *Fackföreningsrörelsen* och därmed inte gjort något annat urval än det, så är reliabiliteten god. Och då jag använt mig av tidigare forskning för att analysera materialet så blir det uppenbart att det inte är min egen förförståelse och värderingar som styr undersökningen och resultatet. Att intersubjektiviteten i en undersökning är god, det vill säga att olika undersökningar utförda av olika personer som undersöker samma fenomen, kommer fram till samma resultat är inte rimligt. Dock menar författarna att god forskning bör utmärkas av genomskinlighet och välgrundad argumentation. De menar vidare att läsaren i princip ska kunna rekonstruera de olika led som en forskare gjort i analysen av ett material för att kunna dra en viss slutsats. För att detta ska vara möjligt krävs det att tolkningar underbyggs med citat och referat av texter.⁶² Intrasubjektiviteten i en undersökning, det vill säga att samma person får samma resultat vid samma sorts analys av samma material vid olika tidpunkter, menar författarna är viktigt för att garantera att forskaren är konsekvent i sina bedömningar, och är speciellt viktigt om någon typ av jämförelse görs. Jag anser att detta är möjligt att genomföra. I denna uppsats undersöker jag inte ett outforskat område. Jag menar dock att det som min uppsats tillför liknande forskning är ett djupare perspektiv av LO:s åsikter beroende på etnicitetsbegreppet. Forskning om LO och deras inställning till invandrare har gjorts innan, dock inte enbart baserat på det källmaterial som jag har använt mig av och inte med etnicitetsbegreppet.

⁶⁰ Boréus och Bergström (2005), s. 35

⁶¹ Ibid, s. 35

⁶² Boréus och Bergström (2005), s. 36

5.2. Tidskriften *Fackföreningsrörelsen*

Jag har i detta arbete valt att analysera 1966-, 1967- och 1968- års utgivningar av LO:s tidskrift *Fackföreningsrörelsen*. Mitt urval i min innehållsanalys har utgått från begreppet etnicitet men då detta begrepp inte var förekommande under denna tidsperiod så har mina sökord varit invandrare och invandring, så därför har jag riktat in mig på texter där dessa ord förekommer. Urvalet består inte av en sorts texter, utan består av notiser, artiklar och ledare, beroende på dess innehåll och relevans för mitt arbete. Alla källor i det undersökta materialet, där orden invandrare och invandring förekommer har tagits med i detta arbete. Jag har alltså inte sorterat ut texter som innehåller sökorden men som jag inte anser är goda för mina undersökning. Det har snarare varit ett medvetet val att få med allt ifrån notiser till artiklar och ledare. I detta arbete har jag undersökt 8 artiklar, 3 notiser samt 4 ledare. Författarna till artiklarna och ledarna framgår med namn men det som är oerhört intressant är notiserna, som ibland kan vara små men som innehåller åsikter som ibland närmar sig rent främlingsfientliga. I dessa notiser framgår inte författarna, vilket är intressant, då de faktiskt har valts ut av redaktionen och har ett syfte. Tidskriften *Fackföreningsrörelsen* gavs under min undersökta period ut en gång varannan vecka vilket gör att det undersökta materialet uppgår till 72 lösnummer. Materialet har jag funnit på arbetarrörelsens arkiv i Malmö där jag även undersökt materialet närmre.

Tidskriften har under åren bytt namn och utformning, och heter numera LO- tidningen och ges ut en gång i veckan. På LO- tidningen finner man en kort historia om dess föregångare, *Fackföreningsrörelsen*: ”År 1921 kom första numret av vår föregångare, tidningen *Fackföreningsrörelsen*, ut. Det var en akademisk och teoretisk tidskrift med längre utredande och analyserande artiklar. Landsorganisationen, LO, behövde tidskriften för att lyfta fram bakgrundsmaterial och krav som man förde i olika diskussioner”.⁶³ Texterna bör ses med objektiva och källkritiska ögon då LO hade ett eget intresse av det som fördes fram i diskussionerna i tidskriften.

Att LO använde tidskriften för att bland annat lyfta fram krav som de förde i olika diskussioner diskuterar Jesper Johansson i sin avhandling *Så gör vi inte här i Sverige. Vi brukar göra så här. Retorik och praktik i LO:s invandrapolitik 1945- 1981*. Han menar att det ”slående är hur stor överensstämmelse det fanns mellan argumenteringen i LO- yttrandena och i den fackliga pressen

⁶³ LO- tidningens hemsida (<http://lotidningen.se/om/>) 2011-08-12

angående de faktorer som upplevdes som problematiska ur ett fackligt perspektiv med en liberal och oreglerad invandringspolitik”.⁶⁴ Johansson hävdar att en förklaring till likheten kan bero på att funktionärer och ombudsmän på LO, som fick i uppdrag att skriva LO- yttranden och som var LO:s ansikte utåt då de gav röst åt LO:s officiella hållning, även var skribenter i tidskriften *Fackföreningsrörelsen*. Han menar även att likheten i perspektiven inte är förvånande ”då den fackliga pressen också underbyggde sina artiklar genom intervjuer och samtal med fackliga företrädare både från LO och enskilda förbund. Därigenom gav ju exempelvis *Fackföreningsrörelsen* uttryck för åsikter som LO indirekt stod bakom eller åtminstone sympatiserade med”.⁶⁵ Ylva Brune menar i *Bilden av invandrare i svenska nyhetsmedier* i boken *Migration och etnicitet. Perspektiv på ett mångkulturellt Sverige* att ”medieinvandrarens födelse har tydligt samband med invandrapolitikens uppkomst och med att ’invandrare’ introduceras som en kategori som politiker, myndigheter och forskare undersöker och åtgärdar”.⁶⁶ Nyhetsrapporteringen om invandrare började alltså öka under perioden mitten av 1960- talet och framåt, samtidigt som diskussionerna om en reglerad och ny invandringspolitik började ta fart. Brune förklarar hur ”en viktig del av nyhetsrapporteringen om invandrarfrågor utgår från samhällsinstitutioner, där myndigheten, forskaren eller den politiska enheten framträder som den aktiva parten, som den som definierar och åtgärdar problem av olika slag och där myndighetsrepresentanter blir historiernas subjekt och bekymrade hjältar”.⁶⁷ Detta påstående från Brune är slående och stämmer väl överens med den undersökning som jag har gjort. Att LO träder fram och definierar invandrare med problemformuleringar, samtidigt som de menar att de gör det för deras eget bästa återfinns i argumenten för en reglerad invandring och liknar ibland en klassisk offer- hjältemodell. I boken *Journalistik och mångfald* förklarar Gunilla Hultén hur denna skildring av etnicitet i medierna är möjlig. Hon menar att ”åtskilliga förhållanden påverkar tidningarnas nyhetsinnehåll. Här brukar man peka på bland annat arbetsmetoder, ideal, normer, källor, mediernas ägare, organisation och den teknik som används”.⁶⁸ Att skribenterna i tidskriften *Fackföreningsrörelsen* ofta var högt uppsatta och verksamma i LO ger en bild av det som skrevs i tidskriften skrevs av de intressen som organisationen hade.

⁶⁴ Johansson Jesper (2008), s. 144

⁶⁵ Ibid, s. 144

⁶⁶ Brune, Ylva (2008), *Bilden av invandrare i svenska nyhetsmedier i Migration och etnicitet. Perspektiv på ett mångkulturellt Sverige*, Lund: Studentlitteratur, s. 344

⁶⁷ Brune, Ylva (2008), s. 344

⁶⁸ Hultén, Gunilla (2009), *Journalistik och mångfald*, Lund: Studentlitteratur, s. 32

6. Analys och resultat

Jag har i min analys av innehållet i tidskriften *Fackföreningsrörelsen* under perioden 1966-1968 funnit tre teman som är genomgående i argumentationen om invandrare och den nya reglerade invandringspolitiken 1967-68. Dessa tre teman är anpassning till det svenska samhället, ”svenskar” och invandrare samt ”invandringsproblemen”. De tre teman är kopplat till min teori som är etnicitetsbegreppet. I det första temat, anpassning till det svenska samhället, är det tydligt att LO utifrån ett etnicitetsperspektiv, vill att invandrarna så snabbt som möjligt anpassar sig till det svenska. I det andra temat, ”svenskar” och invandrare är det tydligt hur LO från ett etnicitetsperspektiv särskiljer invandrare från svenskfödda personer, det skapas ett Vi och Dom. I det tredje temat, ”invandringsproblemen”, blir det tydligt hur LO från ett etnicitetsperspektiv ser invandrare som problem beroende på att de bland annat är annorlunda än vad svenskfödda personer är.

6.1. Anpassning till det svenska samhället

I *Fackföreningsrörelsen* den 13 januari 1966 står det i en större notis om jugoslaviska arbetssökande som väntar i svenska uppsamlingsläger i väntan på arbete:

”De jugoslaver som på stapplande men klar svenska berättade om sin situation var alla angelägna att betona hur väl tillfreds de kände sig i det nya landet. Strängt taget hade de en enda önskan: att så snart som möjligt få komma ut i arbete och tjäna pengar, så de kunde skicka hem en slant till de familjer de lämnat kvar i Jugoslavien. De var överraskade av komforten i svenska läger, även där det var trångt, och maten var som en uttryckte sig av direkt restaurangkaraktär. Något sådant hade man inte ens vågat drömma om hemma i Jugoslavien”.⁶⁹

⁶⁹ ”Jugoslaverna informeras under väntetiden”, *Fackföreningsrörelsen*, nummer 1, 13 januari 1966

De jugoslaver som omnämns i notisen har trots sin väntan i ett uppsamlingsläger lärt sig en del svenska, vilket är anmärkningsvärt och imponerande. Även fastän jugoslaverna befinner sig i ett svenskt uppsamlingsläger så framställs det som att jugoslaverna inte är vana vid en sådan svensk komfort och att till och med maten är sådan som serveras på restuarang. Författaren menar till och med att jugoslaverna inte ens vågat drömma om något likande i deras hemländer. Man får en uppfattning att författaren vill framställa ett svenskt uppsamlingsläger som så mycket bättre än vad vardagen är i Jugoslavien, och att jugoslaverna har haft tur som kunnat få ta del av den här svenska komforten. Under denna period skedde det som Christer Lundh och Rolf Ohlsson i *Från arbetskraftsimport till flyktinginvandring* beskriver som organiserad rekrytering av invandrare då den inhemska arbetskraften inte kunde tillgodose det stora behovet av arbetskraft. Därför fördes en invandrarvänlig politik för att tillgodose detta behov.⁷⁰

I en liten notis i *Fackföreningsrörelsen* den 24 februari utmärker sig en rubrik med titeln ”Arbetsgrupp undersöker utlänningarnas problem”. I notisen står det bland annat att ”regeringen har tillsatt en arbetsgrupp med uppgift att kartlägga de sociala, kulturella och andra problem som möter utlänningar som invandrat till Sverige. Gruppen skall överväga vilka åtgärder som bör vidtas för att främja anpassning i det svenska samhället”.⁷¹ Det klargörs inte vilka eventuella problem som invandrare skulle möta i Sverige. Är det invandrare själv som framfört eventuella problem som de mött i Sverige eller är det vad svenskfödda upplever som problem? Det sistnämnda alternativet verkar mest troligt då det i notisen beskrivs att den tillsatta arbetsgruppen ska överväga vilka åtgärder som ska vidtas för att främja invandrares anpassning i det svenska samhället. Då problemen beskrivs som sociala och kulturella samt övriga, verkar det inte enbart vara exempelvis språkliga och religiösa olikheter utan även andra. Intressant är i dock att dessa problem inte beskrivs närmre då de verkar vara så pass allvarliga att en av regeringen tillsatt arbetsgrupp ska utreda dessa. Denna oro från LO:s sida kan ha sin rot i det som Christer Lundh beskriver i *Invandringen till Sverige*. Han beskriver hur det ända sedan andra världskrigets slut hade funnits en oro inom fackföreningsrörelsen för att den invandrade arbetskraften skulle underbjuda den inhemska. På grund av detta så hade man från fackföreningsrörelsens sida starkt

⁷⁰ Lundh Christer & Ohlsson Rolf (1999), *Från arbetskraftsimport till flyktinginvandring*, Stockholm: SNS Förlag, s. 59- 64

⁷¹ ”Arbetsgrupp undersöker utlänningarnas problem”, *Fackföreningsrörelsen*, nummer 4, 24 februari 1966

framhållit vikten av att invandrarna blev fackligt organiserade och hade arbetsvillkor i enlighet med kollektivavtalens bestämmelser.⁷²

I en artikel i tidskriften den 30 juni 1966 diskuteras behovet av att hjälpa invandrare som kommer till Sverige med det svenska språket, och i vissa fall även läs- och skrivkunnigheten:

”Det gäller då de stora skaror av invandrare, som Sverige fått mottaga under senare år. De flesta nykomlingar saknar kunskap i svenska språket och en inte ringa del är i det närmaste analfabeter. Inom många lokala fackföreningar har man uppmärksammat detta problem sedan länge och försökt att på olika sätt hjälpa de nya arbetskamraterna till rätta. Till en början skedde detta genom att man försökte tillhandahålla tolkar men efter hand fann man det nödvändigt att gå ett steg vidare och medverka till att lära de nya svenska språket”.⁷³

Intressant med denna artikel är framställningen av att de lokala fackföreningarna har hjälpt de nya arbetskamraterna till rätta med det svenska språket. Mest intressant är beskrivningen av att de flesta nykomlingar saknar kunskap i det svenska språket och att en del är i det närmaste analfabeter. Ett nytt språk är inget man lär sig direkt, dock verkar förståelsen för detta i ovannämnd artikel inte finnas. Det verkar som att LO hade inställningen att anpassningen till det svenska samhället skulle gå snabbare än vad det gjorde för invandrare. För att påskynda denna anpassning fick fackföreningen själv rycka in och hjälpa till. Zeki Yalcin skriver som tidigare nämnt i sin avhandling *Facklig gränspolitik- Landsorganisationens invandrings- och invandrarpolitik 1946- 2009* att ”det var viktigt för LO att de invandrade arbetarna inte störde den rådande situationen med full sysselsättning på arbetsmarknaden och de fördelar detta skapade för de organiserade arbetarna, vilket krävde att invandrarna blev varse om hur den svenska arbetsmarknaden fungerade”.⁷⁴

I *Fackföreningsrörelsen* den 3 augusti 1967 så förklarar Ahlvarsson i en artikel om hur LO ville att regleringen skulle gå tillväga och innebär och menar att ”detta ställningstagande från LO:s sida kritiserades mycket hårt från olika håll, och det fanns de som bl.a. ansåg sig kunna spåra främlingshat inom den fackliga rörelsen”. Han fortsätter även med att tillkännage att ”det är med glädje man idag kan fastslå, att de som nu anser att en okontrollerad invandring är möjlig är

⁷² Lundh Christer (2010), *Invandringen till Sverige*, Stockholm: SNS Förlag, s. 29

⁷³ ”Studier för invandrarna!, Fackföreningsrörelsen, nummer 13, 30 juni 1966

⁷⁴ Yalcin (2010), s. 217

ytterst få, och att de allra flesta nu delar den uppfattning, som LO under flera år gjort sig tolk för. Detta gör att man på ett helt annat sätt än tidigare bör kunna satsa på anpassningsåtgärder och nödvändiga serviceinsatser för de minoritetsgrupper, som uppstått inom landet”. Det framförs tydligt att LO nu är på den väg som de längre strävat efter vad gäller den reglerade invandringen . Ahlvarsson nämner att det bland kritikerna för LO:s ställningstagande fanns de som påstod att det fanns främlingshat inom den fackliga rörelsen. Skribenten förnekar inte detta påstådda främlingshatet, vilket är förvånande. Hade man inte velat göra ett starkt avstånd från denna anklagelse ifall den hade varit falsk? Möjligen så tyckte Ahlvarsson att det var en så grov anklagelse inte värd att diskutera eller så kanske det var fanns en sanning i det, ett ställningstagande för att nå målet som var en reglerad invandring till Sverige. Lundh och Ohlsson hävdar i *Från arbetskraftsimport till flyktinginvandring* att det vid mitten av 1960- talet hade börjat växa fram ett motstånd mot den fria arbetskraftsinvandringens politik och man hade ifrågasatt om fortsatt arbetskraftsinvandring verkligen var nödvändig på grund av arbetskraftsbrist. Man föreslog istället att inhemska arbetskraftsreserver som gifta kvinnor, äldre och handikappade skulle utnyttjas.⁷⁵ Artikeln fortsätter med att skribenten hävdar att LO under den senaste tiden blivit allt mer medvetna om vad som krävs för invandrare som kommer till Sverige:

”Rent allmänt kan man väl säga, att vi på fackligt håll blivit mer och mer på det klara med att den traditionella svenska modellen för anpassning, som ju i princip varit total assimilering av i Sverige boende utlänningar och andra minoriteter, inte är hållbar. Att den kunnat praktiseras så länge har naturligtvis berott på att det avvikande inslaget i den svenska befolkningsbilden ända till på senare år varit mycket begränsat. Det har väl dels medfört att behovet av särskilda åtgärder till stöd för invandrarna inte framstått som särskilt angeläget, dels har det kanske också i vissa fall tätt sig komplicerat att vidta mycket speciella arrangemang för grupper, som numerärt sett varit tämligen obetydliga. Dagens situation är emellertid helt annorlunda och kräver större flexibilitet i anpassningspolitiken än den tidigare tämligen alternativa assimileringpolitiken”.

Ahlvarsson bild av assimileringpolitiken är intressant då han menar att en total assimilering till ”det svenska” inte längre är möjligt då invandringen har förändrats och att anpassningspolitiken nu passar bättre. Intressant är dock att den enda anledningen till varför anpassningspolitiken passar bättre än assimileringpolitiken verkar vara den växande invandringen och att det inte

⁷⁵ Lundh & Ohlsson (1999), s. 65

ansågs vara nödvändigt att införa speciella åtgärder för invandrare innan. Bilden av assimileringpolitiken stämmer överens med det som tidigare nämnts. Zeki Yelcin menar att den inte fullt utvecklade statliga invandrapolitiken under efterkrigstidens första decennier var inriktad på assimilering, det vill säga att invandrare i Sverige med tiden skulle anpassa sig till de ”svenska förhållandena”. Författaren hävdar att en genomgång av hans källmaterial visar att LO även hade denna inställning under 1940-, 1950- och delar av 1960- talet.

Ahlvarsson menar också att det är viktigt att ramar för minoritetspolitiken sätt upp då det finns:

”Tecken som tyder på att det bland minoritetsgrupperna existerar ett tilltagande missnöje med det svenska samhället liksom på att kontakten mellan minoriteterna och ansvariga myndigheter är mycket bristfällig. En stor del av spänningen mellan minoriteterna och samhället beror säkert på bristande kännedom på ansvarigt håll om de avvikande gruppernas önskemål och behov, och det är därför av största vikt att denna spänningsorsak snarast bringas ur världen, genom att de som sitter i ansvarig ställning skaffar sig erforderliga kunskaper på området”.⁷⁶

Anmärkningsvärt är att Ahlvarsson nämner att det finns tecken bland minoritetsgrupper att det existerar ett tilltagande missnöje med det svenska samhället. Vilka är dessa tecken som han nämner och vad grundar sig missnöjet i? Grundar sig Ahlvarssons argument i fakta eller är det ett påstående för att påskynda att en minoritetspolitik byggs upp? Hans ordval när det gäller ”bristande kännedom på ansvarigt håll om de avvikande gruppernas önskemål och behov...” är oerhört intressant då det får en att undra vilka som är de avvikande grupperna, är det möjligtvis invandrare som inte anpassat sig tillräckligt till det svenska samhället? Bristen på fakta kring invandrares påstådda problemen ger intrycket av att skribenten utgår från egenintressen istället för att basera påståendena på fakta.

I en mindre artikel i Fackföreningsrörelsen den 26 oktober så framförs bland annat att ”man bör inte ge avkall på principen om jämförlig bostadsstandard för invandrare och svenska medborgare” samt att ”det är LO:s syn att invandrarna bör ha en med svenska medborgare jämförlig standard. Detta medför att de inte får diskrimineras vare sig i fråga om utbildning eller sociala förmåner”. I samma artikel så skriver man att om:

⁷⁶ ”Vi behöver en klar målsättning för svensk minoritetspolitik”, Fackföreningsrörelsen, nummer 14/15, 3 augusti 1967

”I anpassningsfrågan föreslår LO en ökad satsning på arbetsmarknadsinformation och språkundervisning. Men, säger man, frågan om anpassning är inte bara en fråga om att anpassa invandrarna till Sverige och svenskarna, utan är också i hög grad en fråga om i vilken utsträckning den inhemska befolkningen accepterar den invandring som sker. För att undvika onödiga spänningar torde det vara av vikt att invandringen utformas så att alltför stora koncentrationer av utlänningar inte uppstår på enskilda orter och vid enskilda företag och att man i samband med anpassningsåtgärder riktade till invandrarna även satsar på information till den inhemska befolkningen rörande invandringen”.⁷⁷

Beskrivningen av att frågan om anpassning inte bara är en fråga om att anpassa invandrarna till Sverige och svenskarna utan även i vilken utsträckning den inhemska befolkningen accepterar den invandring som sker är oerhört intressant. Här framstår att det inte bara handlar om att invandrare ska kunna anpassa sig till de svenska förhållandena utan även hur de accepteras av den inhemska befolkningen. För att ”undvika onödiga spänningar” borde det inte uppstå större koncentrationer av invandrare på enskilda orter eller företag. Intressant är att man utgår från att det kommer bli konflikter mellan invandrare och svenskfödda. Därför satsas det även på information till den inhemska befolkningen angående invandringen. Att utgå från att det ska bli problem när invandrare flyttar till orter eller företag får det att framstå som att LO såg invandringen mer som ett problem än ett välbehövligt tillskott till arbetskraften. Som tidigare nämnt så tar både Johansson och Lundh och Ohlsson i sin forskning upp hur LO menade att den okontrollerade ”turistinvandringen” skulle leda till att det uppstod former av ”utlänningslum” i flera städer runt om i Sverige. Lundh och Ohlsson beskriver bland annat hur fackföreningsrörelsen menade att en alltför omfattande och fri arbetskraftsinvandring som styrdes av efterfrågan på arbetskraft kunde skapa stora problem för samhället. För stora koncentrationer av invandrare till en och samma fabrik eller ort skulle skapa svårigheter för det svenska samhället med att erbjuda rimlig bostadsstandard och social service. De menar även att

”En fortsatt stor och fri arbetskraftsinvandring skulle skapa motsättningar mellan svenskar och utlänningar i arbetsliv och i samhälle. Svenskarna kunde uppleva invandrare som konkurrenter om arbetstillfällen och bostäder och invandringens lönedämpande effekt kunde av svenskarna vändas mot invandrarna. Ett stort problem för

⁷⁷ ”LO inte nöjd med utlänningsutredningen- ytterligare utredningar nödvändiga”, Fackföreningsrörelsen, nummer 21, 26 oktober 1967

fackföreningarna var att utlänningar i betydligt mindre grad än svenskar organiserade sig fackligt”.⁷⁸

I en längre utredande artikel i Fackföreningsrörelsen i samma nummer så diskuterar Inga Gottfarb hur den framtida forskningen om 1960- talets invandring kommer vara problematisk då det finns osäkra uppgifter om exempelvis hur många invandrare som finns Sverige under denna tid:

”Men den som skall författa detta viktiga kapitel i Sveriges historia kommer att möta många svårigheter. Det blir relativt lätt för honom att se följderna av invandringen men svårt att förklara varför det hände. Forskaren torde finna många frågor obesvarade, frågor som åtminstone delvis tycks enkla. Säkert blir han förvånad över att man vid mitten av 1960- talet visste så litet om invandrarna, särskilt statistiskt och sociologiskt. Han kommer att kunna följa en intensiv, ibland hätsk debatt om invandrarna och deras anpassning, om assimilation versus flerkultursamhälle. Många tycker, tror och anser, men få vet. Åsikterna baserar sig sällan på fakta och bristen på kunskaper kommer att slå den framtida historikern”.

Denna artikel är en intressant artikel om den framtida forskningen som gäller invandringen. Gottfarb framhåller hur man vid denna tidpunkt, mitten av 1960- talet, visste så lite om invandrare, speciellt statistiskt och sociologiskt. Särskilt intressant blir det när hon beskriver den hätska debatten om invandrare och deras anpassning, att många tycker och anser men att få samt att åsikterna sällan baseras på fakta. Detta är något som jag finner genomgående i *Fackföreningsrörelsen*. Artiklarna och notiserna är sällan baserade på fakta utan ibland på rena påståenden baserade på egenintressen.

Gottfarb fortsätter i artikeln att reflektera över invandrarnas situation i sitt nya hemland:

” Men det är inte bara statistiskt och befolkningsmässigt som vi är föga informerade, det är också mänskligt och socialt, Vi vet inte vilka våra invandrare egentligen är, från vilka omständigheter de kommer, var de finns, vad de tjänar, hur de lever, vilka planer och förhoppningar de har. Vi vet heller inte varför 40 procent av dem inom nio år reser tillbaka eller vidare till andra länder. Är det planmässigt eller betyder det att de i Sverige inte funnit det paradiset de drömt om? Finns det segregation beträffande bostäder eller arbete? Hur behandlas invandrarna på arbetsplatsen? Upplevs de som ett socialt problem på olika orter och varför? Här behövs sociologisk forskning, på riksnivå,

⁷⁸ Lundh & Ohlsson (1999), s. 65

regionsnivå, ortsnivå”.

Dessa funderingar över invandrades situation i Sverige är annorlunda än andra artiklar som berör invandringen då den inte har som mål att beskriva invandringen som enbart ett problem. Frågor som om hur invandrare behandlas på arbetsplatsen och om de upplevs som ett socialt problem är välbehövliga frågor då det är just vad de är, istället för obaserad fakta om invandrare.

Gottfarb skriver också att det är viktigt att veta vem invandrarna är, för anpassningens skull:

”För anpassningen vore det viktigt att veta vem som reser till Sverige och varför han reser. Är det de äventyrslystna eller de ambitiösa, de missanpassade eller de välutrustade, de politiskt miss-stämde eller de ekonomiskt gynnade? Är det det gamla landet som stöter iväg utvandrarerna eller är det Sverige som drar honom till sig? Och i så fall- vad i vårt land lockar honom? Svaret på alla dessa frågor är detsamma: Vi vet det inte. Vi vet bara att invandrarna har ett gemensamt: de är alla främlingar. Med många öden bakom sig och lika många motiv som drivkraft”.⁷⁹

I en notis från tidskriften den 27 april 1967 beskrivs det hur

”Arbetsgruppen för invandrarfrågor” har utformat så kallade ”invandrarbroschyrer” på ett tiotal språk. Broschyerna ”som är på omkring 50 sidor, är populärt utformade med teckningar och andra vägledande illustrationer. De vill ge en introduktion till det svenska samhället. De olika kapitlen behandlar levnadsstandarden, arbetsplatsen, de sociala förmånerna, skatterna, utbildningen, äktenskapet och familjen, det religiösa livet och fritiden. Bestämmelserna om inresa och kyrkobokföring refereras och i en särskild förteckning får invandrarna veta vart de skall vända sig i olika angelägenheter”.⁸⁰

Dessa ”invandrarbroschyrer” verkar vara typiska exempel på hur LO vill påskynda invandrades anpassning till det svenska samhället. Det verkar dock vara ett oerhört naivt sätt att försöka lära invandrare om rådande svenska förhållanden. Att ge information på cirka 50 sidor om hur man blir svensk får det att framstå att alla svenskar är likadana och oberoende av klass och kön. Forskaren Anders Neergaard förklarar i *Maktens (o)lika förklädnader* hur fackföreningsrörelsen i slutet av 1960- talet genom förhandlingar med arbetsköpare och genom krav på lagstiftning, kom att driva speciella frågor för de invandrade arbetarna, där främst språkfrågan var den viktigaste.

⁷⁹ ” Vi vet nästan ingenting om invandrarna inte ens hur många de är”, Fackföreningsrörelsen, nummer 6, 31 mars 1967

⁸⁰ ”Invandrarbroschyrer om Sverige på tio språk”, Fackföreningsrörelsen, nummer 8, 27 april 1967

Neergaard menar att det gemensamma för de flesta av dessa krav var tanken om en facklig och i framtiden klassmässig sammanhållning.⁸¹

I en artikel i Fackföreningsrörelsen den 20 juni 1968 skriver Arne Redemo om olika insatser som har gjorts för att bland annat förbättra språkkunskapen hos invandrare. Han förklarar att ”när invandrarproblemen började hopa sig för ett par år sedan upptäckte man i kanslihuset att man inte hade något lämpligt fack att stoppa dem i- de passade inte för arbetsmarknadsstyrelsen, inte för skolöverstyrelsen etc. Då tillsatte regeringen Arbetsgruppen för invandrarfrågor med uppgift att ta sig an invandrarnas sociala, kulturella och andra problem”.

Återigen så dyker det i tidskriften upp ännu ett påstående om invandrares sociala, kulturella och andra problem som inte klargörs.Redemo framhåller vidare en del av arbetet som har gjorts för att hjälpa invandrarna:

”Invandrarna får kostnadsfri undervisning i svenska, men vanligen tar det minst 2-3 år innan man lär sig vårt svåra språk. Under tiden måste invandrarna få information på de egna språken. Arbetsgruppen ger ut handböcker om förhållandena i Sverige på ett tiotal språk. De är populärt skrivna och med instruktiva och roliga teckningar försedda broschyrer på ett 50- tal sidor. Hittills har kommit ut versioner på finska, tyska, serbokroatiska, italienska, grekiska och turkiska. Den spanska blev nyligen färdig och nu planeras en engelsk samt en fransk upplaga. Varje invandrare får en egen handbok och den delas bl.a. ut genom företag och fackföreningar”.

Intressant är att broschyrerna anses vara populärt skrivna med instruktiva och roliga teckningar om förhållandena i Sverige. Att se detta som ett sätt att anpassa sig till det svenska samhället verkar vara oerhört oförstående och naivt. Som tidigare nämnt så menar Yalcin i sin avhandling att den information som invandrade arbetare fick från fackföreningsrörelsen fram till slutet av 1960- talet var inriktad på att förklara hur det svenska systemet fungerade. Men information som de invandrade arbetarna fick var enligt honom ”sporadisk och varken pedagogiskt eller innehållsligt anpassad till mottagaren. Det var en självcentrerad och enkelriktad kommunikation med fokus på att göra invandrarna medvetna om de fackliga förhållandena i Sverige”.⁸²

⁸¹ de los Reyes Paulina, Molina Irene och Mulinari Diana (red.) (2005) Maktens (o)lika förklädnader: kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige: en festskrift till Wuokko Knocke, Stockholm: Atlas, s. 138- 139

⁸² Yalcin (2010), s. 217

6.2. ”Svenskar” och invandrare

Redemo beskriver i en artikel i *Fackföreningsrörelsen* från den 20 juni 1968 hur ”invandrarna är svältfödda på personliga kontakter, det är inte lätt att bli bekant med de nya landsmännen. De behöver hjälp av kuratorer och några sådana är också verksamma speciellt för invandrarna i Stockholm och Växjö”. I denna beskrivning så framställs det utan närmre beskrivning att det är svårt att bli bekanta med invandrare. Han skriver också att ”för att rätt förstå invandrarernas speciella problem behövs det upplysning bland de gamla svenskarna. Den nu varande okunnigheten ger lätt orsak till missförstånd. Invandrargruppen överväger att tillfälligt engagera en pressman med uppgift att hålla ett öga på och i någon mån söka påverka massmedias behandling av invandrarproblemen”. Rademo beskriver hur det behövs upplysning hos gamla svenskar för att förstå invandrarernas speciella problem. Men vad är invandrarernas speciella problem och vad behöver svenskfödda för sorts upplysning? Att man överväger att engagera en pressman med uppgift att hålla öga på och försöka påverka ”massmedias behandling av invandrarproblemen” visar på att det inte finns en insikt om vilka fördomar som fackföreningsrörelsen uppenbarligen själva reproducerar. Det framförs i samma artikel att en parlamentarisk utredning ska granska invandrarernas situation i Sverige:

”Utredningen skall kartlägga vilka problem som möter utlänningarna när de invandrar till Sverige. Även de problem som berör en sedan längre tid etablerad folkgrupp skall tas upp. Särskilt skall undersökas vilka möjligheter samhället nu har att erbjuda för att minska invandrarernas svårigheter. Utredningen skall vidare föreslå de ytterligare åtgärder som behöver vidtas. Den skall också undersöka om en negativ inställning från den inhemska befolkningens sida skapar särskilda problem”.

Återigen beskrivs problem som invandrare möter i Sverige, och att det ska undersökas om en negativ inställning från den inhemska befolkningen skapar särskilda problem. Vad för sorts negativ inställning som den inhemska befolkningen anses ha klagas inte, men ifall det finns en negativ inställning som exempelvis fördomar borde det vara självklart att detta skapar problem i relationen mellan den inhemska befolkningen och invandrare. Neergaard hävdar att fackföreningsrörelsen under den här perioden, för att motverka framtida problem med för mycket arbetskraft och lönekonkurrens, ville knyta de invandrade arbetarna närmre den inhemska arbetarklassen. Då skulle oron över en utdelad arbetskraft med invandrade arbetare som

konkurrerade genom lägre löner inte bli verklighet.⁸³ Det görs också klart att:

”Inrikesministern betonar att den gamla stridsfrågan om assimilering eller integration bör avföras ur diskussionen. Frågan gäller inte om invandrarna skall behålla sin språkliga och kulturella särart eller om de skall införlivas med den svenska befolkningen. Det skall vara ett medvetet mål att förhindra att invandrare blir isolerade folkgrupper. De som önskar bevara sin kultur bör få göra det, men initiativet bör utgå från dessa grupper själva”.⁸⁴

I artikeln beskrivs det som att assimilering eller integration bör avföras ur diskussionen och att det ska förhindras att invandrare blir isolerade folkgrupper. De som önskar bevara sin kultur bör få göra detta men det ska utgå från dem själva. Intressant är att det inte anses vara en självklarhet att man både kan behålla sin gamla kultur samtidigt som man har en svensk kultur. I *Etnicitet och nationalism* förklarar Thomas Hylland Eriksen att det som är grundläggande för etniciteten är ”tillämpningen av systematiska distinktioner mellan fränder och utomstående, mellan Oss och Dem. Om ingen sådan princip finns kan det inte finnas någon etnicitet eftersom etniciteten föutsätter ett institutionaliserat förhållande mellan avgränsade kategorier vilkas medlemmar betraktar varandra som kulturellt särpräglade”.⁸⁵ Invandrare ska enligt artikeln välja om de vill behålla sin etnicitet, men vad är i så fall det andra alternativet? Möjligtvis är det att anpassa sig till att vara svensk, och därmed inget annat, ett alternativ som tyder på en den ovannämnda distinktionen mellan Oss och Dem.

6.3. ”Invandrarproblemen”

I *Fackföreningsrörelsen* den 27 januari 1966 diskuterar en ledarskribent hur den svenska debatten om invandringspolitiken på senaste tiden har uppmärksamrats. Skribenten menar att:

”Den svenska debatten kring invandringsproblemet präglas av en betydande förvirring. Den ena dagen förefaller man att i alla läger- bland myndigheter, organisationer och opinionsbildare- vara överens om att det behövs en bättre ordning för invandringen till Sverige, den andra häver man upp ramaskrin över att en sådan ordning tycks vara på väg att åstadkommas och över konsekvenserna härav”.

⁸³ de los Reyes Paulina, Molina Irene och Mulinari Diana (red.) (2005), s. 138-139

⁸⁴ ”Invandrantidningar, kuratorer och tolkar orienterar våra invandrare. Många svältfödda på kontakter”, Fackföreningsrörelsen, nummer 13, 20 juni 1968

⁸⁵ Hylland Eriksen Thomas (1998), *Etnicitet och nationalism*, Nora: Bokförlaget Nya Doxa, s. 28

Skribenten får det att framstå som att det finns en oviss inställning bland myndigheter, organisationer och opinionsbildare ifall det bör bli en reglerad invandringspolitik eller inte. Anmärkningsvärt är att man beskriver att debatten handlar om invandringsproblemet utan att ge en ytterligare beskrivning av vad som betecknas som ett problem. Man tar snarare för givet att läsaren förstår innebörden av uttrycket. Som tidigare nämnt så pekar historikern Jesper Johansson i sin avhandling *'Så här gör vi inte i Sverige. Vi brukar göra så här.'* *Retorik och praktik i LO:s invandrarpolitik 1945-1981* på hur LO under 1960- talet intog en mer aktiv roll i invandrings- och invandrarpolitiska frågor. Den mer aktivare rollen stod i kontrast till deras mer passivare roll i liknande frågor under 1950- talet.⁸⁶ Johansson menar att LO:s inställning till dessa frågor framkommer i återkommande remissyttranden till olika myndigheter, där en fortsatt arbetskraftsinvandring på grund av arbetskraftsbrist bland annat ifrågasattes med hänvisning till dåligt ”utnyttjande” av ”inhemska arbetskraftsreserver”. Johansson för också fram att fackföreningsrörelsens motstånd mot den fria arbetskraftsinvandringen blev allt mer tydligt.⁸⁷ På ledarsidan i Fackföreningsrörelsen så förs den huvudsakliga orsaken till varför invandringspolitiken bör regleras fram:

”När invandringsfrågan i höstas diskuterades i pressen, skedde det med utgångspunkt från uppgifter om att mera ordnade former för invandringen var på väg att åstadkommas. Det verkade då som om snart sagt alla accepterade det som var huvudmotiveringen: att det inte minst för invandrarnas egen skull är bäst om arbetstillstånd och sysselsättning liksom också bostad kan ordnas redan före avresan till Sverige”.

En av de huvudsakliga orsakerna till varför LO anser att invandringen bör regleras ter sig alltså bero på att de inte anser det är rätt för främst invandrarnas skull, att de kommer till Sverige om de inte har ordnat arbetstillstånd, sysselsättning och bostad före avresan. Om det är minst för invandrarnas egen skull så kan man ifrågasätta för vilka andra det är viktigt att dessa aspekter är ordnade. Johansson beskriver som tidigare nämnt hur LO bland annat propagerade för att invandringen måste ses ur ett helhetsperspektiv och kopplas till samhällsekonomiska, arbetsmarknadspolitiska och socialpolitiska aspekter.

Skribenten riktar också in sig på de reaktioner som uppstått angående de invandrare som inte

⁸⁶ Johansson Jesper (2008), s. 138

⁸⁷ Johansson Jesper (2008), s. 139

ordnat arbetstillstånd, sysselsättning och bostad innan avresan till Sverige:

”Att konsekvenserna av de nya invandringsreglerna skulle kunna bli, att utlänningar, som inte i förväg har alla formaliteter klarade, avvisas vid gränserna, måste väl ha varit klart för de flesta. Den häftiga reaktion, som på sina håll kommit till uttryck över att ett antal utlänningar vägrats inresa i Sverige, är därför svårbegriplig. Det är självklart att det går att plocka ut fall, som ter sig särskilt ömmande, och det är väl just vad som gjorts i pressen”.

Skribenten verkar tycka att reaktionerna på att folk har avvisats vid Sveriges gränser är överdrivna, och att media har varit en del i problemet, då de har lyft fram exempel på folk som har blivit avvisade. Att LO:s inställning kan verka allt för sträng förklaras med att:

”Det är sant att det kan verka stötande att stoppa invandrare vid gränsen och sända hem dem igen. Men vi tycker det är minst lika stötande att ta in utlänningar och sedan erbjuda dem några månaders vistelse i provisoriska förläggningar och därefter en tillvaro i utdömda slumbostäder av det slag en del industriföretag tycker passar för den utländska arbetskraften. Den som till äventyrs föreställer sig att invandrare gärna accepterar låga löner och svensk slum, därför att de- som det sägs- inte är vana vid bättre, misstar sig...”⁸⁸

Det framställs som att det är på grund av att man värnar om invandrarnas eget bästa, då man vill reglera invandringen. Bilden av att invandrare som kommer till Sverige och får vistas i provisoriska förläggningar för att sedan bosätta sig i redan utdömda slumbostäder framgår av skribenten och syftar på onämnda industriföretag som utnyttjar den utländska arbetskraften. Lundh och Ohlsson beskriver detta då de förklarar hur fackföreningsrörelsen menade att en allt för omfattande och fri arbetskraftsinvandring som styrdes av efterfrågan på arbetskraft kunde skapa stora problem för samhället. För stora koncentrationer av invandrare till en och samma fabrik eller ort skulle skapa svårigheter för det svenska samhället med att erbjuda rimlig bostadsstandard och social service.⁸⁹

I en artikel i *Fackföreningsrörelsen* den 10 februari 1966 skrivs det om att Metall och Sveriges verkstadsförening har nått en överenskommelse gällande formerna för omhändertagandet av den utländska arbetskraften inom verkstadsindustrin. Anmärkningsvärt är ordvalet omhändertagande, att man tar hand om den utländska arbetskraften. Överenskommelsen omfattade nio punkter där

⁸⁸ ”SAF och ”invandringspaketet”, *Fackföreningsrörelsen*, nummer 2, 27 januari 1966

⁸⁹ Lundh & Ohlsson (1999), s. 65

ett par är mer utmärkande än andra. Bland annat behandlar en punkt ”parterna är överens om vikten av att utländsk arbetskraft omhändertagas på ett sådant sätt att anpassningen till svenskt arbetsliv underlättas och är beredda att medverka härtill”. I en annan punkt bestäms det att ”VF kommer att tillråda vederbörande arbetsgivare att rekommendera utländska arbetare att ansluta sig till Metallindustriarbetareförbundet”. I punkten därefter står det att ”parterna åtager sig att i samverkan med vederbörande myndigheter verka för att den utländska arbetskraften erhåller lämplig information om det svenska samhället och om spelreglerna på den svenska arbetsmarknaden. Parterna är vidare beredda att verka för en lämplig introduktion av den utländska arbetskraften i företaget och på orten”. Dessa överenskommelser stämmer överens med det som Neergaard beskriver som en inkluderande del av fackets strategi innebar först och främst att organisera den importerade arbetskraften. Detta kunde fackföreningsrörelsen lyckas med genom att utnyttja sina maktresurser mellan arbetsgivarna och invandrarna. Neergaard menar att facket under 1960- talet började förhandla med arbetsgivare om att aktivt rekommendera fackligt medlemskap i samband med anställningar, en rekommendation som han menar ibland uppfattades som ett villkor eller nästintill villkor för anställningen.⁹⁰ De två efterföljande punkterna som utmärker sig i överenskommelsen är att ”parterna är beredda att verka för att erforderlig utbildning i svenska språket ordnas för utländska arbetare” och att ”parterna är överens om att de utländska arbetarna i övrigt behandlas på samma sätt som motsvarande svensk arbetskraft”. Slutligen har parterna bestämt sig för en punkt som utmärker sig möjligen mest ”parterna är överens om att en större koncentration av utländsk arbetskraft vid ett och samma företag eller på en och samma ort kan åstadkomma olägenheter...”⁹¹

Neergaard menar att framgången i facklig organisering och förekomsten av kollektivavtal gjorde så att invandrade arbetare formellt kom att få samma rättigheter och skyldigheter som deras svenskfödda kolleger.⁹² Det rekommenderas alltså att de utländska arbetarna ansluter sig till i det här fallet Metallindustriarbetareförbundet. Man verkar också för att den utländska arbetskraften ska få lämplig information om det svenska samhället samt om spelreglerna på den svenska arbetsmarknaden. Vilka spelregler som gäller nämns dock inte. Det skrivs också att en större koncentration av utländska arbetare på en ort eller ett och samma företag kan åstadkomma

⁹⁰ de los Reyes Paulina, Molina Irene och Mulinari Diana (red.) (2005), s. 138-139

⁹¹”Metall och verkstadsföreningen är överens om utlänningarna”, *Fackföreningsrörelsen*, nummer 3, 10 februari 1966

⁹² de los Reyes Paulina, Molina Irene och Mulinari Diana (red.) (2005), s. 138- 139

olägenheter. Det ges inte en närmre beskrivning på vad som egentligen menas med dessa olägenheter. Som tidigare nämnt så menar Johansson att LO under återkommande tillfällen framförde att invandringen möjligen skulle förhindra den nödvändiga strukturomvandlingen, samt att organisationen allt oftare och mer tydligt började formulera olika villkor för godkännandet av en fortsatt invandring och samt påtala olika sociala och ekonomiska problem som invandringen medförde utifrån ett fackligt perspektiv.⁹³ Överenskommelsen ovan som rör hur formerna för hur omhändertagandet av den utländska arbetskraften inom verkstadsindustrin ska gå till kan verka som ett exempel på detta.

I en artikel i tidskriften den 20 december 1966 så diskuterar Lars Ahlvarsson det inhumana i att låta invandrare få komma till Sverige, utan att ha exempelvis drägliga bostäder att bo i:

”Att avvisa människor är alltid tragiska händelser, men det går tyvärr inte att se saken enbart från individuell synpunkt, och innan man säger att Sverige bör öppnas för fri bosättning för alla som vill komma hit, bör man rimligtvis göra klart för sig vad detta i så fall skulle betyda”.

Skribenten anser även han att invandringen bör minska, då alla som vill komma till landet inte ska ha möjlighet till att göra det. Ahlvarsson fortsätter med att argumentera för en reglerad invandring då han menar att resurserna måste bli större på vissa områden:

”Det konstateras ofta, och med rätta, att Sverige saknar erforderliga resurser för att ta emot invandring i den takt vi gjort under senare år. Man kan räkna upp en rad områden där en kraftig upprustning måste äga rum om vi inte skall skapa allvarliga sociala problem. Som exempel på områden där större resurser måste skaffas kan nämnas: information, introduktion, språkundervisning och bostadssektorn. En naturlig följd av detta konstaterande borde vara att man säger, att till dess vi skaffat oss de resurser det här är fråga om, måste man reglera invandringen”

Ahlvarsson för här fram orsaker till varför det bör ske en reglerad invandring, och om man förbiser kan detta leda till allvarliga sociala problem. Ahlvarsson vill också föra fram att det är invandrarna som är de första som råkar illa ut vid exempelvis eventuella nedläggningar:

⁹³Johansson Jesper (2008), s. 140

”Siffrorna visar klart att de som i första hand kommer i kläm i samband med indragningar, rationaliseringar och företagsnedläggelser är de utländska arbetarna. Man bör ha detta i minnet, då man pläderar för öppna gränser”.

Skribenten för fram konsekvenser som invandrare kan råka ut för vid exempelvis nedläggningar, och ger ett intryck av att vara mån om att detta inte får ske. Som tidigare nämnt så beskriver Johansson hur LO och fackföreningspressen, främst *Fackföreningsrörelsen*, påtalade att den okontrollerade ”turistinvandringen” ledde till att det uppstod former av ”utlänningslum” i flera städer runt om i landet, och att tillfälliga konjunkturnedgångar skulle drabba invandrare hårdast, med ökad arbetslöshet som följd. Med anledning av detta krävde därför LO en reglering av den utomnordiska invandringen och kravet motiverades med hänsyn till den inhemska arbetskraften men även om omsorg av de invandrade arbetarna.⁹⁴ Det är även viktigt för skribenten att föra vilka sorters invandrare man vill avvisa och vilka man vill ska invandra till Sverige:

”För det första innebär den svenska invandringspolitiken i sin nuvarande form inte att man avvisar människor som är flyktingar på grund av politiskt förtryck, vilket ibland görs gällande, utan man har tvärtom tagit in folk från flyktingläger. En stor del av dessa har varit sjuka och handikappade på olika sätt”. Ahlvarsson skriver också att ”vad man däremot har anledning att vara uppmärksam på om man får en verkligt ordnad invandring är att de som tas ut för arbete i Sverige skall ha rimliga förutsättningar för en godtagbar anpassning på den svenska arbetsmarknaden”.

Ahlvarsson förklarar man har tagit in folk från flyktingläger där många har varit sjuka och handikappade på olika sätt och menar att det i framtiden kontrolleras att de som tas ut för arbete måste ha förutsättningar för att kunna anpassas till den svenska arbetsmarknaden. Det verkar uppenbarligen som att inte alla invandrare kan anpassas till rådande svenska förhållanden.

I *Fackföreningsrörelsen* den 3 augusti 1967 så har LO vid den här tidpunkten fått allt fler att sluta upp bakom förslaget att reglera invandringen och nu efterfrågas det i en ledare en utveckling av svensk minoritetspolitik:

”På fackligt håll har man inte varit benägen att ta fullt så lätt på invandringsproblemen. Där har man betraktat omhändertagandet och anpassningen av invandrarna som primära frågor, och så länge de inte varit nöjaktigt lösta har man inte velat vara med om att vi skall öppna våra portar på vid gavel för alla som vill komma hit. LO:s linje har

⁹⁴ Johansson Jesper (2008), s. 145- 146

varit, att vi skall ha en invandring, som motsvarar våra mottagningsresurser, och på den linjen förefaller allt flera att efterhand ha slutit upp”.

Invandringsproblemen verkar här vara att omhändertagandet och anpassningen av invandrarna inte gått rätt till. Och att så länge det inte går att lösa på rätt sätt så bör Sverige inte ta emot alla som vill komma till landet. Skribenten fortsätter ledaren med att argumentera för varför en minoritetspolitik bör utvecklas så snart som möjligt:

”LO:s uppfattning att tiden nu är inne för att söka få ett mera samlat grepp på minoritetsfrågan grundar sig på en ökande insikt om att det inte längre går att ta så lättvindigt på de här problemen, som vi hittills i stor utsträckning gjort i vårt land. Inom fackföreningsrörelsen har vi varit starkt upptagna av de mera kortsiktiga anpassningsproblemen för invandrarna, de som gäller sysselsättning, bostäder, och en introducerande information. Våra kontakter med invandrarna och deras problem har emellertid gett erfarenheten att det också finns behov och önskemål, som det på längre sikt är kanske ännu angelägnare att få tillgodosedda”.⁹⁵

Neergard beskriver hur fackföreningsrörelsen har varit drivande i att se till att invandrade arbetare har samma formella rättigheter som svenskfödda arbetare, men med undantag för språkfrågan så har de länge varit passiva i att driva en politik med syfte till att förbättra situationen för invandrade arbetare.⁹⁶ Citaten ovan ger ett intryck av att man är medveten om att man kan göra mer som förbättrar för invandrare men att man menar att det kan ske på längre sikt och inte i nuläget. Johansson har som tidigare nämnt analyserat LO:s retorik kring invandring under den här tidsperioden och konstaterar att dragen av en ”välfärdsnationalism” med homogeniserande civiska förtecken är slående.⁹⁷ Han menar att:

”argumenteringen mot invandringen som ett socialt problem och ett potentiellt hot mot samhällsekonomisk rationalitet, strukturomvandlingen och mot välfärds politikens mål om jämlikhet mellan samhällets medborgare och mot stabila etniska relationer var sammankopplat och grundat i ett nationellt tänkande. LO:s högst påtagliga rädsla utgick från att den oregerade invandringen riskerade den nationella och sociala sammanhållningen”.⁹⁸

I Fackföreningsrörelsen den 31 mars 1967 finns en notis publicerad angående utländsk arbetskrafts hälsorisker. Det beskrivs hur:

⁹⁵ ”Minoritetspolitik efterlyses”, Fackföreningsrörelsen, nummer 14/15, 3 augusti 1967

⁹⁶ de los Reyes Paulina, Molina Irene och Mulinari Diana (red.) (2005), s. 140-141

⁹⁷ Johansson Jesper (2008), s. 150

⁹⁸ Ibid, s. 150

”LO delar de synpunkter, som framförts i ett par riksdagsmotioner med krav om utredning av möjligheterna att anordna hälsokontroll av utländsk arbetskraft. Syftet med en sådan skall dels vara att hindra smittospridning inom livsmedelshandling och serviceyrken, dels att infoga utlänningarna i det system för hälsovård och arbetsanpassning, som gäller befolkningen i dess helhet”.

Skribenten ser uppenbarligen ett problem i den icke existerande hälsokontrollen av invandrare och menar att det vore bäst att infoga invandrare i det system för hälsovård och arbetsanpassning som gäller befolkningen i helhet. Anmärkningsvärt här är att hygienregler inom livsmedels- och serviceyrken borde vara något som gäller alla anställda oavsett nationalitet. Att peka ut invandrare som eventuella smittospridare tyder på en syn att invandrare inte har samma kontroll av den egna hygien som den svenskfödda arbetaren har. Skribenten fortsätter att förklara att:

”För närvarande förekommer ingen form av hälsokontroll i samband med invandring, vare sig av dem som söker arbetstillstånd eller deras familjemedlemmar, eller de utlänningar som med eller utan arbetstillstånd arbetar inom branscher, som handlar livsmedel. Det akuta problemet är restaurangbranschen, som har cirka 18 000 icke svenskar sysselsatta”.

Man menar att anledningarna till varför sådana här hälsokontroller behövs är för att ”i första hand gäller det här att finna betryggande former för undanröjande av smittorisker vid födoämneshantering liksom risker för kontaktsmitta gentemot övrig personal, huvudsakligen då det gäller medförda sjukdomar som tuberkulos och salmonellainfektioner”.⁹⁹ Det naturliga i en sådan här situation borde vara att införa sådana här hälsokontroller för alla anställda i dessa branscher oavsett nationalitet. Att peka ut invandrare som eventuella smittospridare kan resultera i fördomar från den svenskfödda befolkningen som är obefogad. Hylland Eriksen menar att det är majoriteten som vanligtvis har makten att bestämma när minoriteter ska vara som de är och när de ska vara annorlunda.¹⁰⁰ I det här fallet är det tydligt att författaren vill visa en distinktion mellan svenskfödda och invandrare när det kommer till hygien och eventuella sjukdomar. Man kan tyda att det möjligen finns en tankar om att invandrarna inte har samma syn på hygien som de svenskfödda, därför bör de kontrolleras.

⁹⁹ ”Hälsokontroll av utländsk arbetskraft bör utredas säger LO”, Fackföreningsrörelsen, nummer 6, 31 mars 1967

¹⁰⁰ ¹⁰⁰ Hylland Eriksen Thomas (1998), s. 176

I *Fackföreningsrörelsen* den 15 februari 1968 finns en ledare som behandlar kritiken som LO fått utstå angående sin inställning till den reglerade invandringen. Ledaren inleder med att konstatera att medias bevakning av en riksdagsdebatt angående invandringen, inte stämmer överens med vad som egentligen skedde och förklarar eventuella felaktiga uttalanden från LO-ordföranden som medias fel:

”Det är för det första angeläget att fastslå, att det som gjorts till huvudnummer i pressen bara var en del i ett stort sysselsättningspolitiskt, näringspolitiskt och handelspolitiskt resonemang av Hans Hagnell. För det andra kan det lätt konstateras, att de allra flesta rubriker, slutsatser och påståenden i pressen antingen saknar täckning, är resultatet av våldsamma hårddragningar eller i vissa fall är följderna av misstolkningar. Hagnell riktade inte några våldsamma slag mot invandrarna och gav inte uttryck för någon utlänningsfientlighet. Vad han på den här punkten i själva verket sagt är, att man inte skall ta hit mera folk, så länge man inte kan sysselsätta dem man redan har i landet, samt att man inte får göra invandringen beroende av tillfälliga förändringar i konjunkturen eller lokala svängningar på arbetsmarknaden”.

Med tanke på skribentens ordval så verkar det inte vara första gången kritik riktas mot LO för att de är allt för hårda i sin inställning för den reglerade invandringen. Skribenten menar att allt bara varit en del av ett sysselsättningspolitiskt, näringspolitiskt och handelspolitiskt resonemang av LO-ordföranden Hans Hagnell. Intressant är att eventuella främlingsfientliga ordval inte bör ursäktas för att det bara är en del av den politik som LO vill föra. Det ges förslag om att media ska hjälpa till i arbetet mot att bland annat öka förståelsen för invandrare i det svenska samhället:

”Om vi emellertid med massmedias hjälp kunde få dessa och andra viktiga sammanhang klargjorda på ett begripligt sätt både för svenskar och invandrare, skulle det skapas förutsättningar för att framtida debatter om invandringens politik kunde föras på ett helt annorlunda och mera sakligt sätt än hittills. Därigenom skulle man också kunna undvika, att det som en följd av varje debatt uppstår oro och olust bland invandrarna i Sverige och misstänksamhet och motvilja mot utlänningspolitik bland svenskarna. Det borde inte vara nödvändigt att erinra om det självklara att frågor kring invandringen alltid är av det slaget att de på ett mycket speciellt sätt rör människor, svenskar eller invandrare, och att detta särskilt är förhållandet när en konjunkturnedgång påverkar läget på arbetsmarknaden”.¹⁰¹

¹⁰¹ ”Bättre information om invandringen”, *Fackföreningsrörelsen*, nummer 4, 15 februari 1968

Skribenten efterfrågar massmedias hjälp för att få diskussioner om invandringen förklarade på ett begripligt sätt. Detta för att undvika oro och olust bland invandrare i Sverige och misstänksamhet och motvilja mot invandrare från svenskfödda. Skribenten verkar dock inte vara medveten om sin egen och LO:s roll i dessa diskussioner som kan leda till eventuella fördomar och motsättningar. Johansson menade som tidigare nämnt att ”LO:s högst påtagliga rädsla utgick från att den oreglerade invandringen riskerade den nationella och sociala sammanhållningen”.¹⁰² Och kanske fanns det hos LO en rädsla om att inte bara en oreglerad invandring men även invandring överhuvudtaget hotade den nationella och sociala sammanhållningen. Karin Borevi beskriver i *Välfärdsstaten i det mångkulturella samhället* hur de flesta som hade invandrat efter till Sverige efter andra världskrigets slut förväntades att flytta tillbaka till sina hemländer i framtiden. Borevi menar vidare att fastän Sverige hade blivit ett invandringsland och att det hade etablerats en princip om jämlika villkor mellan invandrare och infödda på arbetsmarknaden, så hade det fortfarande inte skapats en egentlig diskussion om invandringens långsiktiga konsekvenser för det svenska samhället. Invandrare sågs mer som tillfälliga besökare i Sverige än som blivande samhällsmedlemmar. Därmed hade de inte ännu blivit en målgrupp för välfärdsstatens integrationsprojekt.¹⁰³ Åsa Linderborg förklarar i sin bok *Socialdemokraterna skriver historia* att fackföreningsrörelsen i historiska skrifter förmedlat att arbetarklassen, fackföreningsrörelsen och socialdemokratin ”är ett och odelbara”, och att socialdemokratin uttolkar, uttrycker och företräder arbetarklassens intressen.¹⁰⁴ Linderborg förklarar vidare hur perioden mellan 1940 och 1976 beskrivs som de stora reformernas decennium. Hon beskriver hur en av arbetarklassens kända tidskrifter ”Arbetets söner” från åren 1956 och 1967 fylls av bilder på den svenska folkhemsidyllen, tabeller över industrins produktionsökningar och ritningar över bostadsområden. Samhällsförändringar som bostadspolitiska reformer, folkpensionsreformer, ATP, barnbidrag, mödrarvård, obligatorisk sjukförsäkring, semesterlagstiftning, avveckling av lönestoppet, arbetslivsfrågor, nioårig enhetsskola, tre veckors semester, familjelagstiftning, effektivt jordbruk, högskolesatsningar, miljöförbättringar och så vidare ges som exempel på de förändringar som socialdemokraterna åstadkommit under perioden.¹⁰⁵ Möjligtvis är det dessa

¹⁰² Johansson Jesper (2008), s. 150

¹⁰³ Borevi Karin (2002), *Välfärdsstaten i det mångkulturella samhället*, Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis, Skrifter utgivna av Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala 151, s. 81

¹⁰⁴ Linderborg Åsa, *Socialdemokraterna skriver historia. Historieskrivning som ideologisk maktresurs 1892-2000* (2001), Stockholm: Atlas, s. 158

¹⁰⁵ Linderborg Åsa (2001), s. 356

revolutionerande samhällsförändringar som LO inte vill riskera att förlora på grund av allt för stor invandring.

7. Diskussion

I den här uppsatsen har jag valt att undersöka hur LO:s fackliga tidskrift, *Fackföreningsrörelsen*, valde att porträttera LO och deras syn på invandring och invandrare under utformandet av den nya invandringpolitiken 1967-68. Mitt ämnesval till denna uppsats har sitt ursprung i en tidigare B-uppsats jag skrivit där jag undersökte hur ungerska flyktingar som var arbetandes i Sverige upplevde att de behandlades av LO. Jag intervjuade i den uppsatsen fyra ungerska flyktingar som hade invandrat till Sverige och samtliga var eller hade varit fackligt anslutna till LO. De resultat jag kom fram till i B-uppsatsen var att de intervjuade upplevde att de hade behandlats bra och demokratiskt av LO när det kom till löneförhandlingar, kollektivavtal och vid problem på arbetsplatsen. Men när det kom till att välja fackliga representanter på arbetsplatsen så var bilden en annan, då det främst var svenskfödda medelålders män som kom att väljas som fackliga representanter, framför kvinnor och invandrare. Då jag fann den problembild som målades upp om LO intressant i B-uppsatsen, från främst skriftliga källor som exempelvis Jesper Johanssons avhandling *Så gör vi inte här i Sverige. Vi brukar göra så här. Retorik och praktik i LO:s invandrarpolitik 1945- 1981*, valde jag att gå till den direkta källan.

I min undersökning har mitt källmaterial bestått av tre års utgivningar av LO:s fackliga tidskrift, *Fackföreningsrörelsen*. De undersökta åren har varit 1966, 1967 och 1968. Anledningen till varför jag valde att använda denna fackliga tidskrift till källmaterial beror på att jag under återkommande gånger under arbetet med min ovannämnda B-uppsats fann anmärkningsvärda citat i Jesper Johanssons avhandling som kunde härledas till denna tidskrift. Citat som beskrev den inställning som LO hade gentemot invandring och invandrare under utformandet av den nya invandringpolitiken 1967-68. Därför valde jag att i denna C-uppsats gå direkt till källan, det vill säga tidskriften *Fackföreningsrörelsen*, för att finna den inställning som LO hade för invandring och invandrare.

Jag har i mitt arbete, genom att använda mig av kvalitativ innehållsanalys som metod vid studier av tidskriften *Fackföreningsrörelsen*, funnit tre teman som är genomgående i argumentationen om invandrare och invandring under den här perioden. Dessan teman är anpassning till det svenska samhället, ”svenskar” och invandrare samt ”invandringproblemen”. I temat som rör anpassning till det svenska samhället framställs invandrare som ett problem då

man efter en tid märker att de inte förhåller sig särskilt bra till den anpassningspolitik som var rådande i Sverige under den perioden. Invandringen till Sverige är större än väntat och anpassningen av invandrare till svenska förhållanden verkar vara svårare än vad man tänkt sig från början. Problemen beskrivs ibland som sociala, kulturella och övriga utan att beskriva närmre vad detta innebär. Detta lämnar mer frågor än svar hos mig som läsare och möjligen är det så att dessa författare valt att utgå från egenintressen istället för information baserad på fakata. Intressant är också hur det beskrivs att det inte enbart är en fråga om att anpassa invandrarna till Sverige och svenskarna utan även i vilken utsträckning som den inhemska befolkningen accepterar den invandring som sker. För att ”undvika onödiga spänningar” borde det inte uppstå större koncentrationer av invandrare på enskilda orter eller företag. Intressant är att man utgår från att det kommer bli konflikter mellan invandrare och svenskfödda. Därför satsas det även på information till den inhemska befolkningen angående invandringen. Att utgå från att det ska bli problem när invandrare flyttar till orter eller företag får det att framstå som att LO såg invandringen mer som ett problem än ett välbehövligt tillskott till arbetskraften. För att underlätta anpassningen till det svenska samhället så framställs det hur man i LO:s lokalföreningar hjälpte sina invandrade arbetare med det svenska språket och organisationen gav till och med ut så kallade invandrarbroschyrer med instruktiva och roliga teckningar om förhållandena i Sverige. Att se detta som ett sätt att anpassa sig till det svenska samhället verkar dock vara oerhört oförstående och naivt av LO.

I det andra temat som rör ”svenskar” och invandrare så finner jag återigen dessa påstådda problem som invandrarna påstås ha. Man förklarar att det hos invandrarna finns speciella problem och att svenskfödda behöver upplysning om detta, men det framgår inte vad för sorts problem man menar och vad för sorts upplysning som behövs. Tydligt är i alla fall att det inte finns en insikt om vilka fördomar som fackföreningsrörelsen uppenbarligen själva reproducerar. Det klargörs också hur invandrare ska själva välja om de vill behålla sin etnicitet, men vad är i så fall det andra alternativet? Möjligtvis är det att anpassa sig till att vara svensk, och därmed inget annat, ett alternativ som tyder på en distinktion mellan Oss och Dem.

I det tredje och sista temat som rör ”invandrarproblemen” så framgår det även här att det finns särskilda problem hos invandrare och det diskuteras hur man ska gå tillväga med detta. Det beskrivs varför LO anser att invandringen bör regleras, vilket verkar vara främst för invandranas skull, att de inte kommer till Sverige om de inte har ordnat arbetstillstånd, sysselsättning och

bostad före avresan. Om det är minst för invandrarnas egen skull så kan man ifrågasätta för vilka andra det är viktigt att dessa aspekter är ordnade. Det förklaras också hur de invandrare som tas ut för arbete måste ha förutsättningar för att kunna anpassas till den svenska arbetsmarknaden. Det verkar uppenbarligen inte som att alla alla invandrare kan anpassas till rådande svenska förhållanden. I en artikel verkar man vilja visa en distinktion mellan svenskfödda och invandrare när det kommer till hygien och eventuella sjukdomar. Man kan tyda att det möjligen finns en tankar om att invandrarna inte har samma syn på hygien som de svenskfödda, därför bör de kontrolleras innan de börjar i exempelvis livsmedelsbranschen. Under min undersökta period skedde stora samhällsförändringar med socialdemokraterna vid makten. Möjligtvis är det dessa revolutionerande samhällsförändringar som LO inte vill riskera att förlora på grund av allt för stor invandring.

Fastän mitt undersökta källmaterial skrevs för cirka 50 år sedan i en tid olik den vi lever i nu, är det viktigt att känna till den inställning som den svenska fackföreningsrörelsen hade gentemot invandring och invandrare. Material i den fackliga tidskriften *Fackföreningsrörelsen* bör inte framställas som en hel organisations åsikter, men då vissa huvudaktörer i organisationen även var verksamma som skribenter i tidskriften så bör många åsikter som skildras i tidskriften även kunna härledas till tidskriften. Jag upplever att det krävs vidare forskning för att undersöka hur exempelvis viktig del LO hade under invandringsdebatten under 1960- talet och även hur de kunde få en så stor roll.

8. Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor

Böcker:

Bergström Göran och Boréus Kristina (2005) *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, Lund: Studentlitteratur

Brune, Ylva (2008), *Bilden av invandrare i svenska nyhetsmedier i Migration och etnicitet. Perspektiv på ett mångkulturellt Sverige*, Lund: Studentlitteratur

Borevi Karin (2002), *Välfärdsstaten i det mångkulturella samhället*, Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis, Skrifter utgivna av Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala 151

de los Reyes Paulina, Molina Irene och Mulinari Diana (red.) (2005) *Maktens (o)lika förklådnader: kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige: en festskrift till Wuokko Knocke*, Stockholm: Atlas

de los Reyes Paulina (2007), *Intersektionella perspektiv på etniska relationer i Etnicitet- Perspektiv på samhället*, Malmö: Gleerups Utbildning AB

Hultén, Gunilla (2009), *Journalistik och mångfald*, Lund: Studentlitteratur

Hylland Eriksen Thomas (1998), *Etnicitet och nationalism*, Nora: Bokförlaget Nya Doxa

Kjeldstadli Knut (2006), *Det förflutna är inte vad det en gång var*, Lund: Studentlitteratur

Johansson Jesper (2008), *Så gör vi inte här i Sverige. Vi brukar göra så här. Retorik och praktik i LO:s invandrarpolitik 1945- 1981*, Växjö: Växjö University Press

Linderborg Åsa, *Socialdemokraterna skriver historia. Historieskrivning som ideologisk maktresurs 1892-2000* (2001), Stockholm: Atlas

Lundh Christer (2010), *Invandringen till Sverige*, Stockholm: SNS Förlag

Lundh Christer & Ohlsson Rolf (1999), *Från arbetskraftsimport till flyktinginvandring*, Stockholm: SNS Förlag

Wikström Hanna (2009) *Etnicitet*, Malmö: Liber

Yalcin Zeki (2010), *Facklig gränspolitik- Landsorganisationens invandrings- och invandrarpolitik 1946- 2009*, Örebro: Örebro universitet

Tidskrifter:

”SAF och "invandringspaketet”, *Fackföreningsrörelsen*, nummer 2, 27 januari 1966

”Metall och verkstadsföreningen är överens om utlänningarna”, *Fackföreningsrörelsen*, nummer 3, 10 februari 1966

”Invandringen- reglering eller kaos”, *Fackföreningsrörelsen*, nummer 23, 17 november 1966

”Att fortsätta med oreglerad invandring räcker inte våra resurser till för”, *Fackföreningsrörelsen*, nummer 25/26, 20 december 1966

”Jugoslaverna informeras under väntetiden”, *Fackföreningsrörelsen*, nummer 1, 13 januari 1966

”Arbetsgrupp undersöker utlänningarnas problem”, *Fackföreningsrörelsen*, nummer 4, 24 februari 1966

”Studier för invandrarna”, *Fackföreningsrörelsen*, nummer 13, 30 juni 1966

”Minoritetspolitik efterlyses”, *Fackföreningsrörelsen*, nummer 14/15, 3 augusti 1967

”Vi behöver en klar målsättning för svensk minoritetspolitik”, *Fackföreningsrörelsen*, nummer 14/15, 3 augusti 1967

”LO inte nöjd med utlänningsutredningen- ytterligare utredningar nödvändiga”,
Fackföreningsrörelsen, nummer 21, 26 oktober 1967

”Hälsokontroll av utländsk arbetskraft bör utredas säger LO”, *Fackföreningsrörelsen*, nummer 6, 31 mars 1967

” Vi vet nästan ingenting om invandrarna inte ens hur många de är”, *Fackföreningsrörelsen*, nummer 6, 31 mars 1967

”Invandrarbroschyrer om Sverige på tio språk”, *Fackföreningsrörelsen*, nummer 8, 27 april 1967

”Invandrare kan behövas inom bristområden”, *Fackföreningsrörelsen*, nummer 4, 15 februari 1968

”Bättre information om invandringen”, *Fackföreningsrörelsen*, nummer 4, 15 februari 1968

”Hur gör vi med de utländska arbetarna när konjunkturläget blir försämrat”,
Fackföreningsrörelsen, nummer 10, 9 maj 1968

”Invandartidningar, kuratorer och tolkar orienterar våra invandrare. Många svältfödda på kontakter”, *Fackföreningsrörelsen*, nummer 13, 20 juni 1968

Otryckta källor

Internet:

Nationalencyklopedins hemsida

www.ne.se 2011-08-01 sökord: etnicitet

LO- tidningens hemsida

<http://lotidningen.se/om/> 2011-08-12